Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка
Факультет соціальних і гуманітарних наук
Кафедра літературознавства

БОЙЦУН ІРИНА ЄВГЕНІЇВНА

ТЕХНОЛОГІЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ

Навчальний посібник

Лубни – 2026

УДК 37.01/09+373.5.016
Б 74.00+74.26

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (протокол № 3 від «30» жовтня 2026 року).

Рецензенти:

Царьова І.В. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри мовної підготовки Дніпровського державного університету внутрішніх справ;

Мордовцева Н.В. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри початкової освіти ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Бойцун І.Є. Технології літературної освіти: навчальний посібник. Лубни: ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2026. 115 с.

Навчальний посібник орієнтований на здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти з метою формування у них комплексу теоретичних знань та практичних навичок з використання сучасних педагогічних моделей і технологій літературної освіти для професійного розвитку майбутнього фахівця-філолога, що сприятиме підвищенню його конкурентоспроможності на ринку праці та успішній адаптації до змін у сучасному освітньому та культурному просторі.

Видання містить комплекс теоретичного і практичного матеріалу з курсу, завдання для самостійної роботи здобувачів освіти, критерії оцінювання, список рекомендованої літератури.

© Бойцун І.Є., 2026
© ДЗ «Луганський
національний університет
імені Тараса Шевченка», 2026

ЗМІСТ

ВСТУП…….. 4
ТЕЗИ ЛЕКЦІЙ……. 9
ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ…… 75
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ…….. 102
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ…… 103
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ……. 105

ВСТУП

У сучасній освітній парадигмі підготовка фахівця-філолога вимагає гнучкості, володіння технологіями дистанційного та змішаного навчання, а також здатності формувати ціннісно-смислову сферу учнів за допомогою художнього слова.

Освітній компонент «Технології літературної освіти» належить до обов'язкових освітніх компонентів.

Мета освітнього компонента: надати здобувачам освіти другого (магістерського) освітнього рівня цілісну й логічно-послідовну систему знань про дидактику підготовки кадрів вищої кваліфікації, розкрити концепції, основи теорії, методики й методології викладання літературознавчих дисциплін у системі закладів загальної середньої освіти.

Реалізації мети підпорядковані такі основні **завдання освітнього компонента:** аналізувати та впроваджувати у власну діяльність теоретично обґрунтовані положення найсучаснішого педагогічного досвіду; застосовувати методи, прийоми організації навчально-пізнавальної діяльності учнів (бесіду, діалог, дискусію, мозкову атаку, сюжетно-рольову гру, роботу в групах тощо); застосовувати сучасні освітні технології; здійснювати саморозвиток, самоосвіту, самовиховання, самоорганізацію.

Компетентності випускника

Інтегральна компетентність.

ІК. Здатність розв'язувати складні завдання і вирішувати проблеми інноваційного та дослідницького характеру в процесі професійної діяльності в галузі мовної і літературної освіти.

Загальні компетентності

ЗК 1. Здатність діяти як відповідальний громадянин та брати участь у суспільному житті відповідно до особистісно-ціннісного й професійного самовизначення.

ЗК 2. Здатність якісно володіти державною мовою в загальному соціальному контексті та в професійній освітньо-науковій діяльності.

ЗК 3. Здатність до орієнтування в інформаційному просторі, до використання сучасних друкованих і цифрових технологій в освітньому-науковому процесі, пошуку, опрацювання, аналізу інформації (зокрема й іноземною мовою в обсязі, достатньому для вирішення професійних завдань) в обраній та суміжних галузях.

ЗК 6. Здатність виявляти й вирішувати комплексні проблеми в нових, нетипових умовах; впроваджувати й створювати інноваційні технології навчання, здійснювати власний професійний розвиток упродовж життя.

Спеціальні компетентності

СК 1. Здатність формувати ключові та предметні компетентності у здобувачів загальної середньої, професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти відповідно до чинних нормативних освітніх документів.

СК 5. Здатність застосовувати сучасні підходи до викладання української мови та літератури, лінгвістичних і літературознавчих дисциплін, ефективні методи, інноваційні освітні технології навчання й дослідження, реалізовувати міжпредметні зв'язки, інтегрувати зміст різних навчальних предметів, розробляти методичні моделі в галузі мовної і літературної освіти та прогнозувати її динаміку, розробляти й оновлювати програму навчальної дисципліни.

СК 6. Здатність до професійної навчально-наукової комунікації за допомогою вербальних і невербальних засобів, удосконалення індивідуального педагогічного стилю, ведення розгорнутого академічного монологу з науково-освітньої проблематики (лекції, доповіді, огляду тощо), володіння полемічним мистецтвом.

СК 9. Здатність виявляти, осмислювати й використовувати дидактичний і розвивальний потенціал навчальних текстів і художніх творів задля формування у здобувачів загальної середньої освіти ціннісних переконань, національно-культурної та громадянської ідентичності, критичного мислення, моральноетичних якостей та естетичного сприймання світу.

СК 10. Здатність інтегрувати загальнонаціональний і крайовий соціокультурні складники мовно-літературної освіти, ураховувати етнокультурні та соціокультурні особливості свого регіону, місцеву специфіку мовного середовища, культурно-мистецькі здобутки в практиці викладання лінгвістичних і літературознавчих дисциплін та проведення досліджень.

Програмні результати навчання, які дають право на присудження визначеної ОП освітньої або освітньої та професійної кваліфікації (кваліфікацій).

ПРН 1. Бути обізнаним з нормативно-правовою базою, теоретикопрактичними засадами мовно-літературної освіти, орієнтуватися в традиційних і новітніх наукових та освітніх парадигмах.

ПРН 3. Знати традиційні та інноваційні методичні моделі й технології лінгвістичного, літературознавчого, методичного аналізу тексту різного типу, стилю й жанру, дидактичні можливості фахового тексту.

ПРН 4. Знати способи планування й організації мовно-літературного освітнього процесу в закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти, методику підготовки й використання сучасного навчально-методичного забезпечення.

ПРН 5. Знати методологію та систему методів наукового дослідження, способи його планування, здійснення й презентування отриманих результатів та організації проблемно-пошукового, дослідницького навчання здобувачів освіти.

ПРН 6. Знати тенденції розвитку педагогічного дискурсу, методичний потенціал засобів професійної комунікації, психологічні особистісні характеристики суб’єктів мовно-літературного освітнього процесу; критерії оцінювання, способи мотивації й аналізу діяльності здобувачів освіти та форми власного професійного вдосконалення.

ПРН 7. Знати вимоги до професійної комунікації вчителя української мови і літератури, викладача лінгвістичних, літературознавчих і методичних

дисциплін, особливості професійного монологічного й діалогічного мовлення в усній і писемній формах.

ПРН 10. Володіти спеціалізованими уміннями й навичками провадження інноваційної діяльності з метою формування нових знань і розроблення прикладних способів і засобів реалізації освітнього процесу.

ПРН 11. Уміти аналізувати, критично осмислювати та зіставляти різноманітні традиційні й нові наукові концепції, напрями, школи, підходи в педагогіці, мовознавстві, літературознавстві та суміжних галузях.

ПРН 12. Уміти здійснювати аналіз текстів, зокрема лінгвокраєзнавчого характеру, і художніх творів, зокрема літератури рідного краю, визначати дидактичні можливості монокодового й полікодового, лінійного та гіпертекстового навчального матеріалу.

ПРН 13. Уміти дотримуватися сучасних підходів до організації мовно-літературної освіти, добирати й використовувати ефективні методи, методичні моделі, інноваційні навчально-дослідницькі технології, спрямовані на формування предметних компетентностей, ціннісних орієнтирів, морально-етичних якостей у здобувачів освіти.

ПРН 14. Уміти створювати рівноправне, справедливе освітнє середовище, забезпечувати сприятливий психологічний клімат у педагогічному та учнівському колективах; аналізувати й об’єктивно оцінювати результати діяльності здобувачів освіти.

ПРН 15. Уміти працювати з освітніми документами, науковими, методичними джерелами на засадах академічної доброчесності, медіаграмотності, інформаційно-комунікаційної вправності, обґрунтовувати, планувати, виконувати дослідницький проєкт.

ПРН 16. Володіти технікою професійного мовлення й жанрами педагогічного спілкування задля досягнення запланованого прагматичного результату.

ПРН 18. Зрозуміло й недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію до фахівців і нефахівців, зокрема до здобувачів освіти, організовувати успішну комунікацію.

ПРН 19. Організовувати й модерувати педагогічне спілкування в мовно-літературному освітньому процесі та навчально-наукову комунікацію в дослідницькій діяльності.

ПРН 21. Уміти аналізувати ситуації професійного спілкування, дії суб'єктів комунікації, оцінювати ефективність професійного мовлення.

ПРН 23. Бути здатним управляти мовно-літературним освітнім процесом у складних, непередбачуваних ситуаціях, розробляти нові стратегічні підходи до організації навчання здобувачів освіти та проведення досліджень з дотриманням правил толерантного спілкування й академічної доброчесності.

ПРН 24. Нести відповідальність за презентування й примноження професійних знань, удосконалення практики мовно-літературної освіти.

Навчальна діяльність за цим курсом поєднує спільні та індивідуальні форми роботи. Спільні види діяльності включають відвідування лекцій, участь в обговоренні матеріалу, роботу в групах над практичними завданнями, участь у вебінарах, майстер-класах та тренінгах, а також перегляд та аналіз відеоматеріалів та інші форми роботи.

Навчальний посібник містить комплекс теоретичного і практичного матеріалу з курсу, завдання для самостійної роботи здобувачів освіти, критерії оцінювання, список рекомендованої літератури.

ТЕЗИ ЛЕКЦІЙ

Лекція 1-2.

Педагогічні інновації: сутність і класифікація

План

1. Фактори впливу педагогічних інновацій на формування професійних якостей учителя.
2. Сутність педагогічної інновації.
3. Класифікація педагогічних інновацій.

1. Фактори впливу педагогічних інновацій на формування професійних якостей учителя.

Глобальні соціально-економічні зрушення, активний розвиток інформаційних технологій і загроза деформації духовних цінностей спонукають до кардинального реформування системи освіти. Оскільки саме освіта є рушієм суспільного прогресу, майбутній розвиток держави безпосередньо залежить від її здатності забезпечити якісну підготовку громадян в умовах економіки знань.

Інтеграція України до європейського простору підвищує вимоги до фахівців на ринку праці. Сучасній школі потрібен не просто вузькопрофільний спеціаліст, а педагог-майстер, здатний до:

- творчої самореалізації та постійної самоосвіти;
- гнучкого реагування на зміни у світі;
- проектування та впровадження інновацій у високотехнологічному освітньому середовищі.

Згідно з концептуальними засадами державної політики в галузі освіти, педагог є ключовою фігурою у формуванні інтелектуального та духовного потенціалу нації. Головна мета вищої педагогічної школи – підготувати *інноваційного вчителя*, здатного працювати творчо та зберігати конкурентоспроможність.

Для досягнення цієї мети навчальний процес у закладах вищої освіти має трансформуватися за такими напрямами:

- *суб'єктність:* перетворення студента з пасивного об'єкта навчання на активного суб'єкта освітнього процесу;
- *індивідуалізація:* урахування особистісних запитів і можливостей кожного майбутнього вчителя;
- *самостійність:* збільшення частки самостійної роботи та створення умов для професійного самовдосконалення;
- *творче мислення:* відхід від шаблонів на користь пошукових та дослідницьких методів.

Реалізація окреслених завдань вимагає переходу до *технологічного підходу* в освіті (зокрема, за дослідженнями І. Підласого, сучасна педагогічна теорія повністю дозріла до його практичного впровадження).

Впровадження інноваційних технологій дозволяє:

1. *забезпечити результативність* навчально-виховного процесу завдяки науково обґрунтованим алгоритмам.
2. *подолати деструктивні явища* в освітній системі та підвищити конкурентоспроможність закладів освіти.
3. *забезпечити системне оновлення* традиційної методики навчання.

За даними досліджень Світового банку, найбільшу ефективність у підготовці фахівців демонструють такі технології:

- *взаємне навчання (Peer-to-peer):* обмін досвідом та взаємоперевірка.
- *проблемно-орієнтоване навчання:* розв'язання реальних педагогічних кейсів.
- *емпіричне навчання:* здобуття знань через власний практичний досвід.
- *навчання в умовах, наближених до реальних:* симуляція професійних ситуацій.

- *критичне мислення та рефлексія:* осмислення власної діяльності та оцінка результатів.

Як бачимо, у XXI столітті готовність до інноваційної діяльності, володіння високою педагогічною майстерністю та прагнення до постійного самовдосконалення стають обов'язковою професійною нормою кожного вчителя.

2. Сутність педагогічної інновації.

Поняття «інновація» (від англ. *novation* – нововведення, оновлення) означає цілеспрямовану зміну, яка вносить в середовище нові елементи та сприяє його прогресивному розвитку. Педагогічна інноватика виникає як різновид соціальних інновацій.

Педагогічна інновація – це цілеспрямована прогресивна зміна в освітньому середовищі, що вдосконалює функціонування освітньої системи в цілому або її окремих компонентів (змісту, методів, форм чи технологій).

В Україні термін «педагогічні інновації» увійшов у активний науковий обіг у 1980-х роках у контексті реформування системи освіти. Одним із яскравих прикладів тогочасних інновацій стала педагогіка співробітництва, розроблена вчителями-новаторами.

У науковій літературі виокремлюють два основних підходи до розуміння інновації:

- процесуальний підхід (А. Лоренц, Р. Михайлишин): інновація розглядається як динамічний процес розробки, освоєння та поширення нового.
- результативний підхід (К. Ангеловські, І. Дичківська,): інновація – це безпосередньо сам продукт (нові концепції, теорії, моделі, методики чи технології).

Педагогічні системи можуть розвиватися двома шляхами:

1. Інтенсивний: за рахунок внутрішніх ресурсів та оптимізації освітнього процесу.

2. Екстенсивний: за рахунок залучення додаткових інвестицій, обладнання чи нових технологій.

Поєднання цих шляхів формує інтегровані інновації, які виникають на стику різних педагогічних підсистем і забезпечують глибокі якісні зміни, а не поверхові заходи.

За визначенням *В. Паламарчук*, слід розрізняти новацію (продукт творчого пошуку, відкриття нової ідеї) та інновацію (процес її практичного втілення). Відповідно, педагог, який відкриває нове, є *новатором*, а той, хто втілює наукову ідею у практику – *інноватором*.

Як зазначає *І. Дичківська*, новизна в педагогіці завжди має конкретно-історичний характер: з часом будь-яка новація стає загальноприйнятою нормою або втрачає актуальність. Крім того, інновація повинна мати інноваційний потенціал – здатність тривалий час давати корисний практичний ефект. Нововведення без корисного ефекту вважається *псевдонововведенням* (наприклад, формальне використання цифрових засобів без зміни методики викладання).

Інноваційна діяльність учителя – це система дій, спрямована на оновлення освітнього процесу через оцінку, трансформацію та застосування нових педагогічних ідей.

Компоненти інноваційної діяльності:

- *мотиваційний:* прагнення до професійного самовдосконалення, усвідомлення недостатності досягнутих результатів.
- *креативний:* здатність адаптувати та перетворювати педагогічний досвід під конкретні умови.
- *технологічний:* уміння розробляти, реалізовувати та коригувати програму нововведень.
- *рефлексивний:* здатність критично аналізувати власну професійну практику.
- *когнітивний:* рівень педагогічного мислення та володіння сучасними теоріями й технологіями.

Структура готовності педагога до інновацій

Готовність учителів до професійної творчості класифікують за кількома рівнями.

Рівні готовності вчителя до педагогічної діяльності

Рівень	**Характеристика**	**Рівень готовності до інновацій**
Пасивний	Праця за заданим алгоритмом; ініціатива відсутня, хоча нове ззовні сприймається.	**Адаптивний:** епізодичне засвоєння та фрагментарне впровадження готових інновацій.
Евристичний	Здатність знаходити нові розв'язки задач, експериментувати у межах практики.	**Репродуктивний / Евристичний:** копіювання розробок із їх корекцією або цілеспрямований пошук нових рішень.
Креативний	Глибокий аналіз процесів, прагнення теоретичних узагальнень, висока інтуїція.	**Креативний:** висока авторська результативність, створення власних методик/шкіл, імпровізація.

Інноваційна культура вчителя визначає якість його професійного самовираження і виходить за межі стандартних стереотипів. Вона є вищим виявом педагогічної індивідуальності, що базується на автономності, активності та самобутності.

До складу інноваційної культури входять такі компоненти:

1. *аксіологічний:* особистісні переконання, цінності та ідеали педагога.
2. *інноваційно-технологічний:* алгоритми управління інноваційними процесами.
3. *діяльнісний:* готовність до співпраці та командної інноваційної роботи.
4. *інформаційно-комунікативний:* критичне сприйняття інформації, ефективне володіння ІКТ.
5. *індивідуально-творчий:* гармонійне поєднання традиційних та інноваційних технологій, створення власного педагогічного досвіду.

Упровадження інновацій нерідко зіштовхується з професійними бар'єрами (За В. Андрєєвим):

- консерватизм колег чи адміністрації освітніх закладів;
- брак фінансування, матеріальних ресурсів та кадрів;
- несприятливий соціально-психологічний клімат у колективі.

Важливо пам'ятати: у педагогічній практиці транслюється не сам по собі чужий досвід, а ідея, виведена з нього. Учитель повинен пропускати запозичений досвід через власну індивідуальність і адаптувати його до реальних освітніх потреб.

3. Класифікація педагогічних інновацій.

Для правильного розуміння інноваційних процесів необхідно розрізняти обсяг і спрямованість двох базових категорій:

- *освітні інновації* – глобальні зміни в системі освіти, її структурі, економіці, управлінні та нормативно-правовому забезпеченні, що мають на меті підвищення якості освітніх послуг загалом.
- *педагогічна інновація* – це вужча складова освітніх інновацій, що вирішує конкретні завдання навчально-виховного процесу. Вона охоплює педагогічні технології, методи, форми, засоби, зміст навчання та техніку педагогічної взаємодії.

Основні об’єкти інноваційних перетворень в освіті:

- розробка нових освітніх концепцій і стратегій розвитку навчальних закладів;
- модернізація змісту освіти та створення підручників нового покоління;
- впровадження здоров’язбережувальних та екологічно безпечних технологій;
- проєктування нових моделей освітнього процесу й засобів моніторингу;
- підвищення кваліфікації та підготовка педагогічних кадрів нового типу.

У педагогічній науці існує кілька концепцій щодо класифікації інновацій.

Класифікація за типом та характером змін поділяє всі інновації на матеріально-технічні (обладнання, матеріали) та соціальні (економічні, правові, педагогічні). Виокремлюються такі типи нововведень за глибиною перетворень та наступністю.

Типи інновацій

Класифікаційна ознака	**Типи інновацій**	**Сутність і приклад**
За ступенем новизни	**Радикальні**	Принципово нові розробки, які не мають аналогів.

Класифікаційна ознака	Типи інновацій	Сутність і приклад
	Комбінаторні	Конструктивне поєднання вже відомих елементів у нову систему.
	Модифіковані	Покращення та доповнення базових форм чи методів.
За наступністю	**Відмовні**	Повна відмова від попереднього аналога або системи.
	Зворотні / Ретроінновації	Відтворення морально застарілих ідей у сучасній інтерпретації.
	Абсолютно нові	Повна відсутність історичних аналогів.

Порівняльний аналіз класифікацій педагогічних інновацій.

1. За масштабом перетворень:

- часткові (позасистемні): локальні, одиничні зміни, не пов'язані між собою (наприклад, новий прийом у межах одного уроку).
- модульні: комплекс пов'язаних новацій для однієї вікової групи або навчального предмета.
- системні: охоплюють освітній заклад у цілому, змінюючи його філософію та структуру.

2. За адресно-змістовою характеристикою:

- за елементами освітніх систем: у межах завдань, змісту, методів, засобів, форм чи діагностики.
- за суб'єктами процесу: спрямовані на розвиток компетентностей учнів чи професійне зростання педагогів.
- за формою взаємодії: у груповому, колективному навчанні, тьюторстві, сімейній освіті тощо.
- за функціональністю: інновації-умови (середовище), інновації-продукти (програми, проекти) та управлінські рішення.

- за рівнем поширення: рівень одного вчителя, школи, регіону, національний чи міжнародний масштаб.

Педагогічний сенс інновації розкривається тоді, коли суб'єкти освітнього процесу, зустрівшись із новизною, переосмислюють власний досвід, розширюють ціннісну позицію та надають нововведенням особистісного значення.

Ключові умови успішної інноваційної діяльності вчителя:

1. *особистісна готовність:* відкритість педагога до нового досвіду та розуміння сутності інноватики.

2. *інтелектуально-творчий рівень:* наявність евристичного або креативного рівня інтелектуальної ініціативи.

3. концептуальне мислення: уміння вибудувати наукову та методичну основу нововведення.

4. психологічна стійкість: здатність приймати обґрунтовані ризики, приймати індивідуальні рішення та долати «інноваційні бар'єри» (консерватизм, страх помилки).

Таким чином, інновації – нововведення, зміни, оновлення, що характеризують цілеспрямовану діяльність по створенню, освоєнню, використанню і поширенню нововведень, процес і результат наукових пошуків, передового педагогічного досвіду окремих учителів і колективів, що потребує управління, яке забезпечує цілеспрямований відбір, оцінку і застосування в професійній діяльності досвіду колег або нових наукових ідей і методик, де вчитель може виступати творцем інновацій, дослідником, користувачем і пропагандистом нових педагогічних технологій, теорій і концепцій.

Розвиток професійної підготовки майбутнього вчителя, у тому числі й учителя літератури, вимагає від педагогічної науки й практики вивчення і впровадження нових інноваційних технологій. Інноваційні тенденції в педагогіці пов'язані із загальними процесами у суспільстві, глобалізацією, інтеграцією знань і форм соціального буття, тому характерною ознакою

сучасної педагогічної науки є інноваційність, відкритість до нового та прогресивного оновлення.

Завдання для самостійної роботи:

Перегляньте вебінар «Інноваційні методи навчання на уроках літератури: використання елементів плейбек-театру» https://www.youtube.com/watch?v=BnZG0ESvtqc і надайте відповіді.

1.Сформулюйте власне визначення поняття «плейбек-театр» на основі матеріалів вебінару.

2.Виділіть 5 основних цінностей плейбек-театру та поясніть, як кожна з них реалізується під час аналізу художнього твору.

3.Оберіть твір, який вивчається на уроках літератури в 10-11 (12) класах та розробіть сценарій/алгоритм застосування плейбек-форм.

- *Форма «Жива (рідка) скульптура»:*

Опишіть, як за допомогою 4-5 учасників створити живу скульптуру до обраного твору.

Зазначте для кожного учасника: повторюваний рух, ключову фразу або слово, музично-звуковий супровід.

- *Форма «Монолог літературного героя»*:

Напишіть коротку імпровізаційну заготовку монологу від першої особи для ключового персонажа твору.

Зробіть акцент не на подіях/фактах, а на внутрішніх переживаннях, болю, надії чи мотивах героя.

- *Форма «Автовідповідач»:*

Складіть 3-4 варіанти «голосових повідомлень», які інші персонажі або самі читачі могли б залишити на автовідповідачі обраного героя.

Поясніть, які емоції та рефлексію це має викликати у самого «персонажа» та глядачів-учнів.

- Форми «Коридори», «Розповідь у формі V» та «Лацюжок»:

Опишіть розсадку учасників на сцені для однієї з цих форм.

Пропишіть послідовність кроків та реплік для розкриття конфлікту твору.

4.Вправа «Історія про мене».

На початку вебінару спікерка ставить питання: «Якби про вас написали книжку, як би вона називалася?»

Дайте письмову відповідь на питання (1-2 абзаци), а також опишіть, яким жестом або звуком ви б охарактеризували свій емоційний стан як читача.

Питання для самоконтролю

1. Подумайте, чи кожен випускник педагогічного вузу може впроваджувати інноваційні технології в навчальний процес?

2. Які інноваційні освітні практики неможливо використовувати під час викладання літератури?

Рекомендована література

Андрєєв В. Організаційно-педагогічні умови розвитку професійного спілкування викладачів коледжу мистецького спрямування. *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2021. Вип. 39. Том 1. С. 243 – 249.

Вербівський Д. С. *Інноваційні технології: теоретичний аспект: Навчально-методичний посібник.* Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2025. 221 с.

Дичківська І.М. Готовність до інноваційної діяльності у структурі професійно-особистісної підготовки педагога. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/5_2011/4.pdf

Інноваційні педагогічні технології: посібник [О. І. Огієнко, Т. Г. Калюжна, Ю. С. Красильник, Л. О. Мільто, Ю. Л. Радченко, К. В. Годлевська, Ю. М. Кобюк]; за ред.. О. І. Огієнко. Київ: ІПООД НАПН України, 2015. 317 с.

Михайлишин Р. Професійна готовність педагога до інноваційної діяльності: якісний аспект. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна.* 2016. Вип. 31. С. 11 – 18.

Паламарчук В.Ф. Першооснови педагогічної інноватики. Київ: Знання України, 2005. 420 с.

Підласий І.П. Практична педагогіка, або Три технології: інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти. Київ: СЛОВО, 2004. 616 с.

Лекція 3.

Компетентності вчителя і професійні стандарти.

План

1. Модернізація вищої освіти з позицій компетентнісного підходу.
2. Ключові компетентності вчителя.
3. Професійні стандарти вчителя.

1.Модернізація вищої освіти з позицій компетентнісного підходу.

Глобалізаційні процеси, зростання ролі знань і динамічні суспільні зміни висувають нові вимоги до якості підготовки фахівців. Сучасна освіта трансформується з системи передачі знань у інструмент формування особистості, здатної адаптуватися до змін та мислити критично.

Компетентнісний підхід – це концептуальна основа освіти, яка зміщує орієнтир із simple засвоєння інформації на мобілізацію знань та здатність застосовувати їх у реальному соціальному й професійному середовищі.

Термін «компетентнісна освіта» виник у США в результаті аналізу практичного досвіду ефективних педагогів.

Ключова ідея (за Дж. Равеном): переміщення уваги викладача з формального виконання навчальної програми на формування практичних компетентностей.

Складники компетентностей: поряд із базовими навичками (читання, письмо, лічба), підхід передбачає розвиток винахідливості, пошук інформації в реальному житті, лідерство та комунікативні вміння.

У сучасній педагогіці компетентність розглядається як:

-здатність приймати рішення та відповідати за їхні наслідки;

-інтегральна якість особистості, що виражається в готовності до ефективної діяльності;

-сукупність індивідуальних здатностей і ставлень, необхідних для виконання професійних обов'язків;

-виявлений на практиці потенціал (знання, уміння, досвід, особистісні якості) для успішного розв'язання завдань.

-професіоналізм та компетентність педагога.

Професіоналізм педагога передбачає високий рівень готовності та здатності здійснювати педагогічну діяльність із максимальним залученням інтелектуального й творчого потенціалу.

Компетентність учителя – суспільно визнаний комплекс знань, умінь, навичок і ставлень, що дозволяє реалізовувати складні поліфункціональні та культуродоцільні завдання.

Рівні професійної компетентності вчителя

Рівень	Характеристика діяльності педагога
Низький	Не вміє адаптувати матеріал під аудиторію. Цілі визначаються стихійно. Переважають традиційні односторонні пояснення; учні пасивні. Структура уроку необґрунтована.
Середній	Володіє стратегією навчання в межах програми. Цілі обґрунтовані, але переважають шаблонні методи. Активізація учнів відбувається без глибокого дидактичного підґрунтя.
Достатній	Реалізує компетентнісний підхід. Цілі формулює в діяльнісній формі. Вміло поєднує пасивні, активні та інтерактивні моделі навчання. Формує предметну компетентність учнів.
Високий	Досконало володіє компетентнісною стратегією. Засобами предмета формує в учнів ключові, загальнопредметні та предметні компетентності. Ефективно застосовує діяльнісний, диференційований та особистісно орієнтований підходи.

Для ефективної реалізації компетентнісного підходу педагог має дотримуватися чіткого алгоритму побудови уроку:

1. *Цілепокладання:* конкретизація загальної мети урока через визначення предметної та ключових компетентностей.

2. *Структурування змісту:* поділ навчального модуля на ситуації відповідно до типів знань, способів діяльності та вмінь.

3. *Завдання:* формулювання цільових завдань до кожної навчальної ситуації.

4. *Методи навчання:* добір методів відповідно до їхніх дидактичних функцій (засвоєння, формування, узагальнення).

5. *Форми роботи:* оптимальне поєднання індивідуальної, парної, групової та фронтальної роботи.

Сучасні освітні стандарти вимагають трансформації системи підвищення кваліфікації:

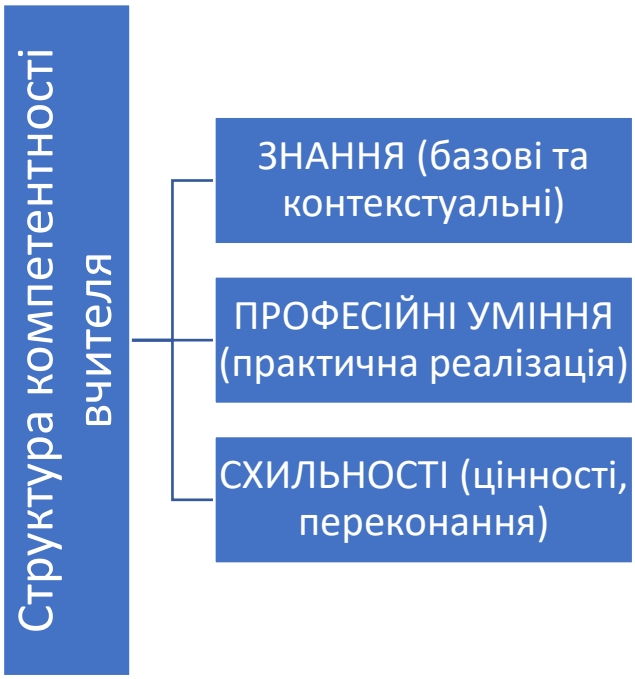
- старий підхід: традиційне «підвищення кваліфікації» на засадах класичної педагогіки.
- сучасний підхід: «розвиток професійної компетентності» педагога, що базується на андрагогічних (навчання дорослих) та акмеологічних (досягнення вершин майстерності) засадах.

2.Ключові компетентності вчителя.

У сучасній міжнародній педагогіці компетентність розглядається не просто як набір знань, а як динамічна здатність (спроможність) особистості. Вона ґрунтується на знаннях, творчих уміннях та цінностях, забезпечуючи потенціал для навчання впродовж життя *(дослідження С. Фейман-Немсер, Г. Грант)*.

Контекст діяльності педагога (школа, громада, професійні мережі) є вирішальним: він спонукає до інновацій, співпраці та постійного саморозвитку.

Структура компетентності вчителя

За дослідженнями М. Вільямсона та М. Клівенгера-Брайта, ці три сфери включають:

1. *Сфера знань (База знань педагога)*

- предметні та педагогічні: знання предмета викладання, методики, курикулуму (навчальних програм);
- фундаментальні наукові: психологія розвитку, філософія, соціологія освіти, міжкультурні дослідження;
- організаційно-технологічні: теорії мотивації, групова динаміка, інклюзивна освіта, нові цифрові технології, освітня політика.

2. Сфера професійних умінь

- планування, координація та вимір результатів навчання;
- управління учнівським колективом та освітнім середовищем;
- застосування сучасних засобів навчання та ІКТ;
- партнерська взаємодія з колегами, батьками й соціальними службами.

3. Сфера схильностей та нахилів

- особистісні переконання, етичні цінності, професійні ставлення й зобов’язання.

Ця сфера є найскладнішою для формального оцінювання, проте вона є вирішальною для ефективної педагогічної дії.

Сучасні освітні трансформації вимагають від учителя виконання нових ролей: фасилітатора, модератора, організатора освітніх можливостей та з’єднувальної ланки між суспільними ресурсами й учнем.

Практичний чек-лист: До чого має бути готовий педагог XXI століття

- Здійснювати громадянську освіту: виховувати толерантність, гендерну рівність, демократичні цінності.
- Формувати ключові компетентності учнів: автономне навчання («учитися вчитися»), цифрову грамотність, критичне мислення, підприємливість, інноваційність.
- Супроводжувати інноваційне середовище: враховувати культурну й соціальну різноманітність (інклюзія), використовувати особистісно орієнтований підхід.
- Будувати соціальне партнерство: виходити за межі класу (позакласна робота, спільні проєкти з громадою).
- Інтегрувати ІКТ: використовувати цифрові інструменти у навчанні та професійній самоорієнтації.
- Розвивати власний професіоналізм: поєднувати викладання з дослідженнями та навчатися впродовж життя.

Підготовка вчителів до виховання майбутнього фахівця охоплює чотири вектори: зміст навчального плану, методологію, навички управління та взаємодію з людьми.

1. *Знання:* розуміння цілей демократичного суспільства, прав людини, моральних якостей.

2. *Уміння:* володіння методиками залучення молоді до суспільного життя, вирішення конфліктів.

3. Здатність до рефлексії (самоаналізу):

- педагогічна рефлексія: аналіз ефективності викладацьких методів.
- цільова рефлексія: усвідомлення мети громадянського виховання.
- етично-політична рефлексія: аналіз власних цінностей та їх відповідності демократичним принципам.

4. *Здатність до співробітництва:* командна робота в школі, участь у професійних асоціаціях, міжнародних проєктах та обмінах.

Результатом дискусій у Європейській тематичній мережі політики у сфері педагогічної освіти (ENTIP) стало формулювання концепту «Європейського вчителя». Він поєднує 7 ключових вимірів:

Складові концепту «Європейський вчитель»

Вимір	**Сутність та практичний прояв**
Європейська ідентичність	Поєднання національної свідомості з транснаціональним баченням. Дотримання принципу «Єдність у розмаїтті».

Вимір	Сутність та практичний прояв
Європейські знання	Обізнаність з історією Європи, освітніми системами та освітньою політикою інших країн.
Європейська полікультурність	Відкритість до інших культур, сприйняття різноманітності як цінності, створення рівних можливостей для всіх учнів.
Європейська мовна компетентність	Володіння кількома мовами ЄС, використання іноземної мови для професійного розвитку та мобільності.
Європейський професіоналізм	Здатність викладати в будь-якій країні Європи, застосування міжнародного педагогічного досвіду та досліджень.
Європейське громадянство	Виховання автономних, відповідальних громадян; упровадження в школах «європейських студій».
Європейська якість	Гармонізація дипломів і кваліфікацій у межах Болонського процесу, участь у міжнародних оцінюваннях та візитах.

3.Професійні стандарти вчителя.

Розвиток глобального освітнього простору, функціонування ринку освітніх послуг та гармонізація національних систем висувають нові вимоги до кваліфікації педагогів.

Основна мета стандартизації – забезпечення еквівалентності педагогічних кваліфікацій, дипломів, навчальних курсів та академічних кредитів у міжнародному середовищі.

Процес переходу країн Європейського Союзу на компетентнісно-орієнтовану педагогічну освіту має неуніфікований характер і залежить від ступеня автономії закладів вищої освіти та державних важелів контролю.

У науково-педагогічній практиці країн-членів ЄС виокремлюють три основні моделі регулювання та впровадження компетентностей у системи підготовки вчителів.

Моделі підготовки вчителів

Модель	Країни	Характеристика та механізм реалізації
І. Централізована	Кіпр, Естонія, Німеччина, Велика Британія	Компетентності та зміст навчальних програм регулюються безпосередньо на національному рівні (урядом, міністерством або Спеціальною радою зі сфери викладання).
ІІ. Децентралізовано-орієнтовна	Австрія, Бельгія, Франція, Польща, Іспанія, Швеція та ін. (загалом 18 країн)	Держава формулює загальні вимоги, проте безпосереднє розроблення програм належить університетам. На даному етапі компетентності часто виконують роль орієнтира («путівника») для студентів.
ІІІ. Інституційна (автономна)	Чехія, Фінляндія, Греція, Мальта	Перелік компетентностей не регламентується на національному рівні; формування вимог здійснюється виключно на рівні окремих освітніх закладів.

Деталізованість та ефективність впровадження компетентнісного комплексу напряму залежать від того, чи контролює держава вступ до професії та акредитацію програм, а також від статусу педагогічних закладів (університет, факультет чи незалежний коледж).

Фінська система підготовки вчителів демонструє приклад балансу між державними орієнтирами та інституційною автономією університетів.

Засадничі принципи фінської педагогічної професії

- *викладання як відкриття та дослідження:* учитель поєднує роль практика та науковця;
- *колективна справа (колективне викладання):* відмова від професійної ізоляції на користь командної роботи;
- *створення нових навчальних середовищ:* залучення віртуальних платформ, бізнесу та соціальних партнерів;
- *строгий відбір кандидатів:* високий конкурс та високий соціальний статус учителя в суспільстві;
- *неперервність освіти:* інтеграція базової вищої освіти та постійного підвищення кваліфікації.

Ключові вимоги до педагогічного компонента підготовки

(Фінський стандарт)

1. Конструктивне спілкування, міжособистісні та міжкультурні навички.
2. Уміння попереджати та розв'язувати конфлікти й труднощі в навчанні.
3. Управлінська компетентність та навички розроблення курикулуму (програм).
4. Володіння інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ).
5. Здатність оцінювати освітні процеси та прогнозувати зміни в суспільстві.

Учені застерігають, що наявність сформульованого стандарту автоматично не гарантує якості освіти, оскільки вирішальним чинником залишається його практична інтерпретація конкретними людьми.

Головний ризик стандартизації – формалізація педагогічної діяльності (перетворення живого освітнього процесу на «бюрократичне виконання вимог»).

Соціокультурні зміни вимагають сприймати професійний стандарт учителя не як статичний документ, а як гнучкий інструмент адаптації педагога до швидкозмінного світу.

Основним напрямом оновлення професійної педагогічної освіти вчителів у європейських країнах у контексті компетентнісного підходу є пошук шляхів забезпечення навчання й виховання особистості з діяльнісної позиції, що сприятиме становленню досвіду цілісного системного бачення професійної діяльності, систематизації дій педагога, ефективному вирішенню нових проблем і задач.

Питання для самоконтролю

1.З переліку компетентностей і професійних стандартів вчителя визначте ті, що стосуються лише викладача літературознавчих дисциплін.

2.Виписати й зіставити поняття «компетенція», «компетентність» та «професіоналізм».

3.Проаналізувати алгоритм побудови компетентнісного уроку та скласти його схему.

4.Визначити, чим андрагогічні засади навчання відрізняються від традиційних педагогічних у контексті післядипломної освіти.

5.Які три ключові сфери утворюють структуру компетентності педагога за М. Вільямсоном та М. Клівенгером-Брайтом?

6.Чим традиційна роль учителя відрізняється від ролі «організатора освітніх можливостей» у сучасному європейському контексті?

7.Охарактеризуйте три рівні рефлексії (педагогічний, цільовий, етичний). Чому вони важливі для громадянського виховання?

8.Підготуйте коротку самопрезентацію «Мій профіль як європейського вчителя», спираючись на 7 вимірів концепції М. Шраца.

9.Зіставте переваги та недоліки централізованої та інституційної моделей запровадження компетентностей.

10.Занотуйте 5 ключових ролей учителя XXI століття відповідно до Програми розвитку педагогічної освіти Фінляндії.

11.Чому, на думку міжнародних дослідників, існує загроза формалізації професійних стандартів учителя і як її уникнути?

Рекомендована література

Бойко І. І. (Ред). Закономірності становлення професійної зрілості педагога: формування професійної компетентності: Навчально-методичний посібник. Житомир: Полісся, 2018. 120 с.

Драгайцев О. І. Складові професійної компетентності майбутнього вчителя в світлі компетентнісного підходу в освіті. *Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки*. 2008. № 145. С. 25-28.

Естетичні та етичні чинники розвитку комунікативного досвіду викладачів філологічних дисциплін вищих педагогічних навчальних закладів: методичні рекомендації. [Н. С. Гомеля, Н. М. Флегонтова]. Київ: ІПООД НАПН України, 2016. 72 с.

Климович Ю. Ю. Формування професійної компетентності майбутнього філолога засобами перевернутого навчання. Дисертація доктора філософії, Житомирський державний університет імені Івана Франка. Житомир, 2024. 305 с.

Коваль В. О. Підготовка майбутніх учителів української мови та літератури до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу в закладах вищої освіти: монографія. Умань: Візаві, 2021. 320 с.

Рамка цифрових компетентностей для освітян (DigComEduUA). Компетентності, дескриптори та рівні вправності. URL: https://fit.knu.ua/wp-content/uploads/2020/07/DigComp-framework-UA-for-educators.pdf

Степанишин Б. І. Професійне спрямування навчально-виховного процесу педагогічного вузу. Рівне, 1999. 112 с.

Лекція 4.
Специфіка вивчення літератури
у закладах загальної середньої освіти

План

1. Використання інформаційних технологій на уроках української та зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти.

2. Своєрідність вивчення літератури в 10-11(12) класах.

1. *Використання інформаційних технологій на уроках української та зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти.*

Сучасний освітній процес важко уявити без цифрових інструментів та пошукових систем. За раціонального використання інформаційних технологій (ІТ) здобувачі освіти демонструють кращі навчальні результати, вільно орієнтуються в цифровому просторі, вчаться самостійно здобувати, оцінювати та застосовувати знання. Крім того, цифровізація суттєво підвищує мотивацію до вивчення літератури та участі в позакласній діяльності.

Розвиток творчих здібностей і літературних обдарувань школярів вимагає від учителя-словесника цілеспрямованого впровадження різноманітних форм роботи. Педагог має бути готовим до постійного пошуку, моделювання та проєктування позакласної діяльності з урахуванням індивідуальних потреб, інтересів і мотивів учнів.

За методичною концепцією Г. Токмань, інформаційні технології в системі літературної освіти виконують такі ключові функції:

- бібліографічна: проведення пошуку необхідної літератури в електронних каталогах та мережі Інтернет;
- інформаційно-джерельна: опрацювання пізнавального матеріалу з української та зарубіжної літератури, збереженого на електронних носіях;
- наочна**:** демонстрація портретів письменників, меморіальних місць, музейних експозицій, ілюстрацій, екранізацій та театральних вистав;

- організаційно-методична: надання завдань для самостійної роботи, інструкцій до проєктів, інтерактивних вправ (кросвордів, вікторин);
- творчо-виконавська: набір, редагування й оформлення власних текстів, створення підсумкових проєктів та презентацій;
- комунікативна: забезпечення інтерактивної взаємодії на літературні теми у блогах, форумах та месенджерах;
- контрольно-діагностична: перевірка та самоперевірка рівня літературних знань (тестування, тренажери);
- конкурсна: проведення онлайн-змагань, літературно-пошукових та творчих конкурсів.

Форми та методи цифрової роботи з літературно обдарованими учнями.

Вебквест – це проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якого використовуються інформаційні ресурси Інтернету.

Переваги: навчає критично й творчо мислити, спонукає до самостійного або групового пошуку, формує вміння аргументувати власну позицію.

Результати роботи: підготовка пресрелізів, буклетів, відеороликів, анімацій, віртуальних виставок, сайтів, блогів або есе.

QR-коди та технології швидкого доступу. Застосування QR-кодів дозволяє задіяти додаткові канали сприйняття інформації та залучити учнів до активної взаємодії:

- роздавальний та наочний матеріал: розміщення посилань на аудіокниги, відеодекламації, екранізації або віртуальні музеї безпосередньо на роздрукованих картках, стендах кабінету чи слайдах;
- літературні квести: шифрування підказок, питань, підказок-алгоритмів та завдань для самостійного опрацювання;
- бібліографічна робота: швидкий доступ до анотацій, портфоліо прочитаних книжок, інтерактивних розкладів літературних гуртків та студій;
- маршрутизація: розробка старшокласниками цифрових екскурсійних маршрутів літературними місцями (у формі проєктної діяльності).

Для генерування кодованої інформації використовуються безкоштовні онлайн-сервіси та генератори QR-кодів.

Хмарні сервіси та інструменти Google.

Застосування хмарних сервісів (Google Drive, Docs, Slides, Maps, YouTube тощо) забезпечує ефективну колективну співпрацю:

- Google Blogger та колективні платформи: створення навчальних або творчих блогів, де вчитель публікує завдання, а учні систематизують персональні чи групові вебпортфоліо.
- Творчі проєкти (за типом Google Doodle): розробка учнями власних тематичних логотипів або ілюстрацій до ювілеїв письменників чи пам'ятних літературних дат.

Віртуальні екскурсії. На думку професора В. Шуляра, віртуальні мандрівки (наприклад, меморіальними музеями чи садибами письменників) дозволяють ефективно зацікавити учнів постаттю митця.

Види робіт під час віртуальної екскурсії:

1. демонстрація аудіозаписів (наприклад, звучання поезій різними мовами);
2. проведення онлайн-обговорень та консультацій у чатах або відеоконференціях;
3. інтерпретація тексту іншими видами мистецтва (кінофрагменти, авторське читання);
4. створення учнівських відеокліпів, презентацій-репродукцій із власним мистецтвознавчим коментарем.

Електронне портфоліо та медіатека.

Електронне портфоліо (за О. Куцевол) – це мультимедійна презентація та систематизоване зібрання кращих робіт, проєктів і досягнень обдарованого учня.

Шкільна літературна медіатека (за Г. Токмань) має містити:

- *текстові матеріали:* художні твори, літературознавчі статті, методичні рекомендації, сценарії свят;

- *графіку:* портрети, фотографії рукописів, репродукції картин, дидактичні схеми;
- *відео- та аудіоряди:* відеозаписи вистав, записи голосів письменників, класичну музику, документальні фільми;
- каталог мережевих ресурсів: бази даних електронних бібліотек (наприклад, Електронна бібліотека НБУВ, «УкрЛіб», «Чтиво» тощо).

Візуальні та інтерактивні форми (комікси, хмари слів, інтерактивна дошка)

- Створення цифрових коміксів: переказування змісту вивченого твору (наприклад, п'єси І. Котляревського «Наталка Полтавка») у формі онлайн-коміксу за допомогою спеціалізованих конструкторів.
- «Хмари слів» (Word Clouds): використання сервісів для візуалізації ключових понять, тем чи образів художнього твору. Учні аналізують готові хмари або створюють власні до позакласних заходів.
- Інтерактивна дошка: дає змогу подати великий обсяг матеріалу в динамічній формі, підвищує швидкість сприйняття та пожвавлює колективну роботу.
- Мультимедійна презентація: допомагає сформувати в школярів систему образного мислення завдяки впорядкованій подачі навчального матеріалу.

Як наголошує Г. Токмань, недоцільно візуалізувати увесь літературний матеріал. Надмірна наочність може гальмувати розвиток читацької уяви. Головна мета ІТ у літературній освіті – активізувати індивідуальну фантазію, емоційне сприйняття та інтелектуальну діяльність особистості.

2. Своєрідність вивчення літератури в 10-11(12) класах.

Літературний процес – це історичний рух національних і світової літератур у їхній взаємодії, зміні художніх напрямів, стилів, жанрів та концепцій людини.

Попри етнічну та культурну самобутність літератури кожного народу, світовому письменству притаманні спільні закономірності розвитку:

- *спільність генезису:* виникнення письменства на основі фольклорно-міфологічної традиції;
- *синхронність етапів:* проходження подібних історико-культурних діб (Античність, Середньовіччя, Відродження, Просвітництво тощо);
- *типологічна спільність:* формування єдиних літературних напрямів (класицизм, романтизм, реалізм, модернізм, постмодернізм), стилів, шкіл та жанрів;
- *взаємодія та взаємовплив:* діалог національних літератур через переклади, рецепцію, адаптацію та критичне засвоєння художнього досвіду.

На відміну від 5–9 класів, де увага зосереджувалася на емоційному сприйнятті окремих творів, у 10-11 (12) класах викладання літератури будується за історико-літературним принципом.

Ключові цілі словесника на старшому ступені навчання:

1. сформувати системні знання про цілісність світового літературного процесу, хронологію історико-культурних діб, специфіку літературних напрямів, течій і шкіл;
2. сформувати стійку мотивацію до пізнавальної діяльності та сприйняття вершин національного і світового письменства.
3. виховати компетентного читача, здатного сприймати художній твір у широкому історико-культурному та філософському контексті.

Методика викладання у 10–11(12) класах має враховувати часовий ліміт, оскільки навчальними програмами на вивчення предмета передбачено 1-2 години на тиждень.

Оглядові теми: дидактичний потенціал та методичні труднощі

Система викладання передбачає послідовність: загальний огляд теми (епоха, напрям, течія, жанр) ⟶ текстуальний розгляд конкретних монографічних творів.

Переваги оглядових тем	Методичні труднощі
• Забезпечують цілісне уявлення про логіку розвитку літератури. • Формують навички систематизації та узагальнення матеріалу. • Розвивають самостійність під час пошуку інформації. • Розширюють художньо-естетичний світогляд учнів.	• Великий обсяг теоретичного матеріалу. • Обмежений навчальний час (1 год/тижд.). • Ризик пасивного, «лекційного» засвоєння знань учнями.

Під час проектування уроків літератури з оглядових тем учитель-словесник має спиратися на такі методичні засади:

- принцип системності та цілісності: відтворення логіки літературного процесу з висвітленням специфіки його перебігу в різних країнах;
- принцип текстуальної ілюстративності: обов'язкове підкріплення теоретичних положень яскравими художніми цитатами чи мікроаналізом фрагментів (розробка методики текстуальних ілюстрацій);
- принцип культурологічної відповідності: розгляд літератури як невіддільної частини світової культури, образотворчого мистецтва, театру, музики та філософської думки;
- принцип взаємозв'язку оглядових і монографічних тем: підготовка підґрунтя для наступного якісного аналізу окремих художніх творів;
- принцип дослідницько-пошукової діяльності: залучення старшокласників до самостійного пошуку інформації, підготовки повідомлень, проєктів та дискусій.
- принцип суб'єкт-суб'єктної співпраці: відмова від монологічної викладацької лекції на користь інтерактивного спілкування, обговорення та обміну думками.

Під час конструювання оглядового уроку необхідно акцентувати увагу на таких змістових блоках:

1. місце конкретної національної літератури у загальносвітовому контексті;

2. традиції та новаторство (що епоха/напрям запозичили з минулого і що нового внесли в художню культуру);

3. літературно-мистецькі й філософські зв'язки (взаємодія літератури з живописом, музикою, філософією доби);

4. рецепція творчості письменників (значення доробку для сучасників та наступних поколінь).

В основу вивчення літературного процесу мають бути покладені насамперед естетичні критерії. Оглядовий урок за епохою Античності за своєю структурою, емоційним забарвленням та формою подачі матеріалу не може бути аналогічним уроку з модернізму чи постмодернізму. Кожна історико-культурна доба вимагає від учителя пошуку адаптованих та нестандартних методичних рішень.

Сучасним школярам можливості ІКТ допомагають у вирішенні пізнавальних пошукових завдань, сприяють розкриттю й реалізації творчого потенціалу, привчають до самостійності в подоланні труднощів.

Завдання для самостійної роботи

Конструювання уроку з використанням генеративного штучного інтелекту (ШІ).

Сформулюйте 3–4 промпти (запити) до ШІ для підготовки до уроку (наприклад: створення сенкану, моделювання дискусії між персонажами, генерування асоціативного куща).

Розробіть ситуативне завдання для учнів: «Діалог з автором / персонажем через ШІ» (наприклад, віртуальне інтерв'ю з Григорієм Сковородою).

Опишіть ризики (медіаграмотність, академічна доброчесність) та правила безпечного використання ШІ учнями на цьому уроці.

Питання для самоконтролю

1. Проблема читання в сучасній школі є однією з найскладніших. Спрогнозуйте ефективні шляхи розвитку в сучасних школярів інтересу до читання.

Рекомендована література

Вишнівська Ю.В. Використання ШІ на уроках із дотриманням академічної доброчесності. URL: https://vsimosvita.com/vykorystannya-shi-na-urokah-iz-dotrymannyam-akademichnoyi-dobrochesnosti/#comments

IX Волошинські читання. Шкільна літературна освіта: традиції і новаторство: зб. матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди 95-річчя Інституту педагогіки НАПН України; за заг. ред. Т. О. Яценко. Київ: Педагогічна думка, 2021. 238 с.

Гопаца І.В. ІКТ на уроках української мови та літератури. URL: https://vsimosvita.com/ikt-na-urokah-ukrayinskoyi-movy-ta-literatury/

Куцевол О. М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія) Київ: Освіта України, 2009. 464 с.

Літературна освіта: теорія, методика, практика. URL: https://litosvita.pnpu.edu.ua/issue/archive

Пархета Л. Особливості вивчення лірики на уроках літератури. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2023. Вип. 1 (9). С. 72 – 78.

Ситченко А. Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навч. посібник для студентів-філологів. Київ: Ленвіт, 2011. 291 с.

Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2012. 309 с.

Шуляр В. І. Сучасний урок літератури: технологічні моделі: навч. посібник. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. 136 с.

Лекція 5.

Особливості сприйняття та аналізу художніх творів

План

1.Психолого-педагогічні особливості сприйняття та аналізу художніх творів.

2. Види аналізу художнього твору.

1.Психолого-педагогічні особливості сприйняття та аналізу художніх творів.

Аналіз та інтерпретація словесно-художнього твору є центральною ланкою фахової підготовки вчителя-словесника. Професійне завдання філолога полягає в науково обґрунтованому тлумаченні та об'єктивній оцінці тексту.

У педагогічній практиці спостерігається системна проблема недостатнього рівня володіння навичками аналізу, представлена в рисунку:

Замість системного аналізу в школі нерідко відбувається спрощений переказ сюжету, а у закладі вищої освіти – трансляція готових оцінок із застарілих критичних джерел.

Завдання вузівських курсів літературознавчого циклу:

1. навчити глибинного аналізу-інтерпретації та підготувати до самостійної дослідницької роботи;

2. ознайомити з основними методологічними принципами й прийомами тлумачення тексту;

3. опанувати методологію системно-цілісного аналізу, що відповідає внутрішній природі художнього твору;

4. засвоїти інструментарій аналізу з урахуванням родової та жанрової специфіки;

5. засвоїти актуальні здобутки сучасної української та зарубіжної літературознавчої думки.

Шкільний аналіз художнього твору відрізняється від суто академічного (наукового): він є сплавом науки й педагогічного мистецтва, адже виконує не лише пізнавальну, а й виховну та розвивальну функції.

«Кожний аналіз на першій стадії начебто відвертає вас від повного і свіжого уявлення, винесеного про твір... Але якщо аналіз проведено правильно і з належною перспективою, то при повторному зверненні до твору уявлення відновлюється, стаючи значно глибшим» (О. Алфьоров).

Характерні риси шкільного осягнення твору (за А. Ситченком):

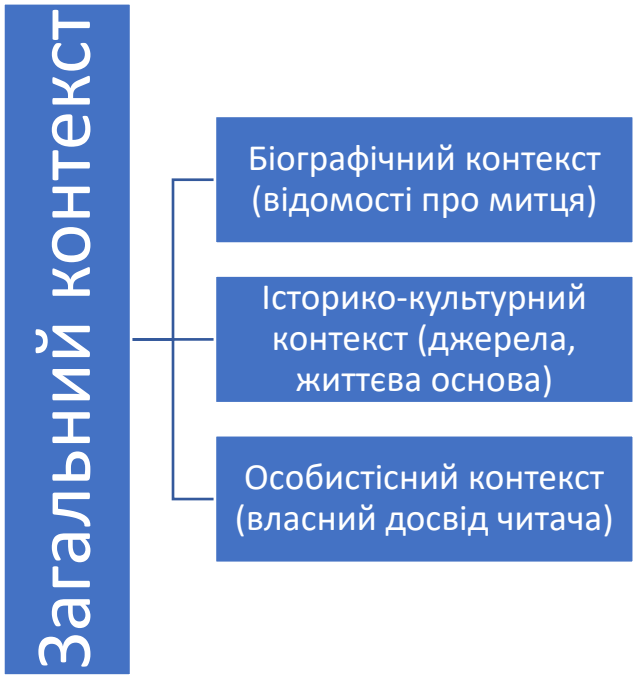
- поєднання об'єктивного (наукового) та суб'єктивного (особистісного) чинників сприйняття;
- осмислення загальних типових явищ через емоційно-чуттєве сприйняття конкретних образів;
- гармонізація емоційного та логічного аспектів аналізу;
- відповідність системі розумових дій школяра образній структурі самого тексту.

<u>Три аспекти шкільного аналізу:</u>

1. *Емоційний* (урахування вікових особливостей сприйняття).
2. *Пізнавальний* (дотримання міри науковості).
3. *Педагогічний* (виховний та естетичний вплив).

<u>Структура підготовчого етапу: контекстуальне вивчення твору</u>

Адекватній інтерпретації тексту передує підготовча робота, яка активізує думки й почуття учнів. Художній твір розглядається як естетична матеріалізація буття письменника та його естетичного ідеалу.

В основі вивчення життєвого шляху митця лежить *біографічний метод* (започаткований Ш. Сент-Бевом у XIX ст.), згідно з яким життя та психологія автора пояснюють зміст і жанрову природу його творів. За висловом І. Франка, біографія письменника слугує найкращим коментарем до його доробку.

Вікові особливості вивчення біографії письменника на уроках літератури

Клас	**Мета вивчення біографії**	**Форма та метод викладу**	**Зміст матеріалу**
5–6 класи	Зацікавити особистістю автора, підготувати до сприйняття твору, сформувати моральні якості.	**Форма:** яскраві епізоди. **Метод:** художня розповідь, біографічна довідка.	Дитинство письменника, цікаві випадки з життя, що пов’язані із сюжетом виучуваного твору.
7–8 класи	Розкрити риси характеру та творчості, викликати морально-естетичний відгук, розкрити кредо митця.	**Форма:** художньо-біографічний нарис.	Основні факти й події життя, що характеризують особистість автора та пояснюють значення його праці.

Клас	Мета вивчення біографії	Форма та метод викладу	Зміст матеріалу
		Метод: документально-художня розповідь.	
9–11(12) класи	Розкрити умови формування світогляду, громадянську позицію, ідейно-естетичну еволюцію та значення творчості в історико-літературному процесі.	**Форма:** історико-біографічний огляд. **Метод:** навчальна лекція.	Систематизоване висвітлення світогляду, менталітету, етапів творчості та фактів особистого життя.

Орієнтовна структура лекції про життєвий і творчий шлях письменника у старших класах:

1. *Людські виміри* (родина, формування світогляду, риси характеру, громадянська позиція).
2. *Естетичні обрії* (естетичний ідеал, художні шукання, форми вираження).
3. *Творчі рубежі* (еволюція доробку, головні твори, місце в історії літератури).

Окрім класичної розповіді чи лекції, вчитель може застосовувати варіативні дидактичні форми:

- самостійна практична робота з підручником та додатковими джерелами;
- урок цікавих повідомлень (із залученням пошукових завдань учнів);
- урок-екскурсія (реальна або віртуальна меморіальними місцями);
- урок-зустріч із сучасними письменниками чи земляками-митцями;
- медіаурок (перегляд та обговорення документальних фільмів, відеоматеріалів).

Життєпис поетів доцільно вивчати дозовано – висвітлюючи етапи життєвого шляху паралельно із хронологічним аналізом відповідних ліричних творів.

2.Види аналізу художнього твору.

Художній твір – це естетично вартісний образ духовного життя людини та суспільства.

Головні цілі вивчення твору в школі:

1. *науково-теоретична*: формування знань про зміст, форму та їхню органічну єдність;
2. *естетико-аналітична*: розвиток здатності до інтерпретації, оцінювання та емоційно-чуттєвого переживання прочитаного.
3. виховна: вплив на духовний розвиток та особистісне зростання читача.

Етапи роботи над текстом

Первинне читання виконується переважно вчителем (або учнями вдома за передзавданнями) і складається з трьох компонентів:

- *словникова робота:* з'ясування значення застарілих, незнайомих чи складних слів.
- *установка на сприйняття:* налаштування емоційного стану учнів.
- *власне читання:* оголошення тексту з урахуванням родово-жанрової специфіки.

Рід / Жанр літератури	**Оптимальна форма первинного читання**
Драматичний твір	Читання за ролями (після попереднього розподілу).
Ліричний твір	Виразне голосне читання вчителем ⟶ «мовчазне» читання учнями.
Епічний твір	Послідовне, вибіркове або комбіноване читання (залежно від обсягу).

Завершальний етап, який підпорядкований узагальненню читацьких вражень та виведенню знань на рівень життєвого досвіду.

Рівні встановлення зв'язків:

1. *внутрішньотекстові:* між образами та поняттями одного твору;
2. *міжтекстові та міжмистецькі:* порівняння з іншими творами та видами мистецтва;
3. *реально-життєві:* зіставлення з дійсністю та власним досвідом.

Форми проведення: підсумкова бесіда, письмові твори, творчі завдання (інсценізація, написання продовження), диспути, зустрічі з митцями.

Принципи аналізу – це фундаментальні положення прийнятої методичної концепції, які визначають форми, засоби й методи роботи з текстом.

Літературознавчі та дидактичні принципи не повинні протиставлятися. Найбільш ефективною є їхня інтеграція (наприклад, поєднання науковості з емоційністю та доступністю).

Шлях аналізу художнього твору – це обрана вчителем послідовність розбору окремих компонентів тексту чи їхня система, що спонукає учнів до конкретних навчально-пізнавальних дій.

Найбільш поширені шляхи аналізу в шкільній практиці:

1. *послідовний («за автором» / за розвитком дії):* розбір тексту в логіці розгортання сюжету (від епізоду до епізоду);
2. *пообразний:* розгляд системи персонажів, виділення головних і другорядних героїв, порівняльна характеристика;
3. *проблемно-тематичний:* групування матеріалу навколо ключових проблем та ідей, порушених автором;
4. *композиційний / мовно-стильовий:* дослідження побудови твору або аналіз його мовно-виражальних засобів;
5. *комбінований:* поєднання елементів декількох шляхів для досягнення дидактичної мети.

Спеціальні види та методичні класифікації аналізу

Вид аналізу	Предмет та мета дослідження
Культурологічний	Дослідження твору в контексті національної та світової культури, релігії, філософії та суміжних мистецтв.
Лінгвістичний	Виявлення та пояснення мовних фактів, використаних у тексті, у їхньому значенні та вживанні.
Стилістичний	З'ясування індивідуально-авторських прийомів використання мовних засобів, що формують стиль митця.
Філологічний	Комплексне тлумачення тексту з використанням здобутків мовознавства та літературознавства.
Контекстуальний	Аналіз твору крізь призму певної історичної доби, історико-літературного процесу чи усієї творчості автора.
Компаративний	Порівняльний розбір літературних явищ у межах національного чи світового письменства.
Психологічний	Дослідження психічного стану героїв, виявлення несвідомого, аналіз «внутрішньої форми» слова та образу.
Міфологічний	Пошук та вивчення міфологем, міфічних сюжетів, архетипів і фольклорних констант у тексті.
Структуралістський	Дослідження структурно-семантичної єдності тексту як складної внутрішньо організованої системи.
Герменевтичний	Розкриття смислів тексту через його текстологічну підготовку, коментування та фахову інтерпретацію.
Інтертекстуальний *(Допоміжний)*	Виявлення посилань, цитат, ремінісценцій та «слідів» інших текстів (застосовується обмежено, за умови наявності чіткого маркування автором).

Інтерпретація – це тлумачення художньо-естетичного змісту твору понятійно-логічною мовою науки (у літературознавстві й критиці) або мовою інших видів мистецтва (у живописі, театрі, кіно, музиці). Вона є формою збереження, переосмислення та вічного буття класичного спадку.

Методичні прийоми аналізу художнього твору:

- постановка проблемних запитань до тексту;
- складання планів, конспектів, тез, добір цитат;
- текстове, історичне чи літературознавче коментування;
- виразне читання, переказ, усне словесне малювання;
- інсценізація, складання кіносценаріїв, зіставлення з ілюстраціями чи екранізаціями;
- порівняння персонажів із реальними прототипами або зіставлення різних редакцій твору.

Завданням курсів літературознавчого циклу є навчити студентів поглибленому аналізу-інтерпретації літературного твору, підготувати їх до самостійної роботи; ознайомити з основними методологічними принципами, методами і прийомами тлумачення художнього тексту; опанувати основи методики системно-цілісного аналізу як найбільш адекватного природі літературного твору; засвоїти технологію аналізу твору в його родовій і жанровій специфіці; узагальнити й поглибити на вищому теоретичному рівні відомості про художній твір як системно організовану цілісність; ознайомити з основними досягненнями сучасної зарубіжної й вітчизняної літературознавчої думки.

Завдання для самостійної роботи

Перегляньте урок з української літератури для 11 класу на тему «Балада про соняшник» І. Драча – поетичний роздум про суть мистецтва, процес творчості. Символічність образів соняшника, сонця». (https://lms.e-school.net.ua/courses/course-v1:UIED+Ukrainian-literature-11th-grade+2020/courseware/84b988a986814e8bbeb9ec611c935c91/e37130dbad284d75af5c30c0cef1d1d1/1?activate_block_id=block-v1%3AUIED%2BUkrainian-literature-11th-grade%2B2020%2Btype%40vertical%2Bblock%40ff69d5f33d084b3fb6ad7628fe658dd4)

-Визначте, які елементи аналізу твору висвітлено у відео-уроці, а які залишилися поза увагою й потребують додаткового розкриття на уроці.

-Як візуальне оформлення відео сприяє сприйняттю ключового метафоричного змісту балади?

-Побудуйте «Грона» до ключових метафор балади: Соняшник і Сонце.

Питання для самоконтролю

1. Подумайте, яким чином можна вийти із «зачарованого» кола невміння робити аналіз художнього твору учнем-студентом-учителем?

2. Назвіть методологічні положення, що є основою шкільного аналізу художнього тексту.

Рекомендована література

Алексєєнко Н.М. Формування читацької компетентності старшокласників у процесі аналізу художнього твору. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2019. № 9. С. 7 – 15.

Дятленко Т.І. Аналіз художнього твору та інтерпретаційна діяльність на уроках літератури як важливий складник літературної освіти учнів. *Збірник наукових праць Глухівського національного педагогічного університету імені О. Довженка.* 2019. Вип. LXXVI. С. 119 – 124.

Марко В. П. Аналіз художнього твору: навч. посібник. Київ: Академвидав, 2013. 280 с.

Нагаєв В. Методика викладання у вищій школі. Навчальний посібник. Київ: ЧП, 2007. 211 с.

Павліченко Л.В. Лінгвостилістичний аналіз та його місце серед методів дослідження художнього твору. *Молодий вчений*. 2022. № 4.1. (104.1). С. 52 – 55.

Пархета Л.П. Методика викладання української літератури у ВНЗ: навчально методичний посібник. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2015. 199 с.

Поліщук Л. Б. Методика навчання зарубіжної літератури: технології сучасного уроку в умовах НУШ: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / МОН України, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, факультет філології та журналістики. Умань: Візаві, 2025. 143 с.

Семеног О. М. Методика викладання української літератури у вищих навчальних закладах. Глухів, 2005. 89 с.

Скорина Л. Аналіз художнього твору: навчальний посібник для студентів гуманітарних спеціальностей (філологія, літературна творчість, журналістика). Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2013. 424 с.

Токмань Г.Л. Шкільний аналіз художнього твору. *Дивослово*. 2001. №. 10. С. 22-26.

ЄАС (Єдина Атестаційна Система) URL: https://pifa.ua/category/mova-ta-literatura/

Лекція 6.

Планування та організація роботи вчителя літератури

План

1. Організація роботи вчителя літератури.
2. Календарно-тематичне планування.
3. Поурочне планування.

1.Організація роботи вчителя літератури.

Діяльність учителя літератури в процесі викладання є комплексною і складається з таких основних етапів:

- *планування:* розробка тематичних та поурочних планів;
- *організація:* побудова навчального процесу та створення умов для роботи учнів;
- *стимулювання:* мотивація пізнавальної активності здобувачів освіти;

- *контроль та коригування:* здійснення поточного моніторингу навчальних досягнень, своєчасна допомога під час виникнення труднощів та внесення коректив;
- *аналіз:* оцінювання результатів власної педагогічної діяльності.

Процес оволодіння знаннями, уміннями й навичками – це пізнавальна діяльність учнів, якою керує вчитель.

Головне завдання вчителя полягає не просто пояснити матеріал, а створити оптимальне середовище для найпродуктивнішого навчання (сприятливий психологічний клімат, дотримання дисципліни, нормування домашніх завдань, раціональне чергування видів діяльності).

Учитель поєднує функції організатора пізнавального процесу та вихователя, дбаючи про цілісний розвиток особистості учнів:

- розумовий;
- фізичний;
- духовний.

Для успішної реалізації освітніх, виховних та розвивальних цілей навчання педагог повинен володіти сукупністю фахових компетенцій:

Науково-предметна підготовка

Учитель має володіти своїм предметом на сучасному науковому рівні. Глибоке знання справи – це основа авторитету педагога серед учнів.

Міжпредметна ерудиція

Ефективне навчання потребує знань із суміжних дисциплін. Наприклад:

- учитель літератури спирається на знання з історії,
- учитель історії використовує знання з географії,
- учитель хімії застосовує основи квантової механіки,
- учитель фізики спирається на періодичний закон.

Психолого-педагогічна та методична майстерність

Мати знання недостатньо – важливо вміти зробити їх надбанням учнів. Базою для розвитку педагогічної майстерності є: знання з методики, педагогіки та психології; знання особливостей учнів (дозволяє обрати

правильний тон спілкування, регулювати темп уроку та керувати увагою); постійне вдосконалення шляхом аналізу й узагальнення власних результатів та передового досвіду колег.

2.Календарно-тематичне планування.

Підготовка вчителя до освітнього процесу містить два взаємопов'язані етапи:

1. *Календарно-тематичне планування* (розподіл усієї теми у часі).
2. *Поурочне планування* (конкретизація плану стосовно кожного окремого уроку).

Календарно-тематичне планування – це розподіл навчального матеріалу за часовими інтервалами з урахуванням кількості годин за програмою, тижневого навантаження та розкладу занять.

Загальні засади розробки календарно-тематичного планування:

- *основа:* Державний освітній стандарт, навчальна програма та інструктивно-методичні рекомендації МОН України;
- *формат:* складається на кожний клас (для паралелей допускається спільне КТП). Може друкуватися на аркушах А4 або розроблятися безпосередньо в друкованій навчальній програмі (якщо вона не є бібліотечною);
- *гнучкість та автономія:* вчитель має право за обґрунтуванням коригувати розподіл годин, використовувати резервні години та збільшувати кількість видів контролю залежно від рівня класу.
- *академічне оформлення:* дотримання Типової інструкції з діловодства (гарнітура Times New Roman, кегль 12–14 pt, уніфікований табличний формат).

Обов'язкова структура та вимоги до календарно-тематичного планування:

Оформлення титульного аркуша:

- Повна назва освітнього закладу.

- Назва документа («Календарно-тематичне планування»).
- Назва предмета (відповідно до робочого навчального плану).
- Клас (класи), навчальний рік / семестр.
- ПІБ учителя.
- Грифи погодження та затвердження:

«Погоджено: заступник директора з НВР»;

«Затверджую: директор навчального закладу (дата)».

У разі виділення додаткових годин із варіативної складової додається запис: *«Розглянуто на засіданні ШМО вчителів – протокол № … від …»*.

Навчально-методична картка предмета: включає річний обсяг годин, тижневе навантаження, кількість контрольних/практичних/лабораторних робіт, реквізити програми та перелік підручників.

Таблична частина календарно-тематичного планування (структура елементів):

1. № та дата проведення уроку.
2. Зміст (тема) уроку: назва теми та обсяг годин на її вивчення, конкретні теми окремих уроків, обов'язкові види робіт (самостійні, контрольні, лабораторні, уроки розвитку мовлення, позакласного читання тощо).
3. Колонка для корекції.
4. Примітки: зазначаються види діяльності, необхідне обладнання, форми роботи, індивідуальні завдання, додаткові джерела тощо.

Тематичне планування передбачає побудову цілісної системи уроків і позаурочних занять з певної теми чи розділу для реалізації освітньої, розвивальної та виховної функцій.

Тематичне планування запобігає виникненню «стихійного набору уроків». Воно базується на глибокому аналізі освітнього стандарту та чіткому розумінні кінцевих результатів навчання (що учень повинен знати, вміти та якими навичками володіти).

Алгоритм підготовки до тематичного планування:

1. *аналіз вихідного рівня:* з’ясування опорних знань, якими учні вже володіють, та визначення предметних і міжпредметних зв’язків;

2. *програмування результатів:* чітке формулювання понять, закономірностей, фактів, типів задач та очікуваного приросту знань і вмінь з теми;

3. *виховний та дослідницький компонент:* накреслення завдань із формування дослідницьких навичок та відповідального ставлення до навчання.

Схема методичної побудови тематичного плану

Етап / Компонент теми	**Зміст та елементи планування**
1. Загальна характеристика теми	• Назва теми • Загальна дидактична мета • Типи уроків та методи навчання (продуктивні/репродуктивні) • Навчальне обладнання та джерела інформації • Форми та види підсумкового контролю
2. Актуалізація опорних знань	• Опорні поняття, факти та способи дій • Типи самостійних робіт для відтворення знань
3. Формування нових знань і вмінь	• Введення нових понять та алгоритмів дій • Визначення головних/другорядних проблем • Організація самостійної роботи з засвоєння
4. Застосування та формування навичок	• Практичні та самостійні роботи • Реалізація міжпредметних зв'язків
5. Домашнє завдання	• Обсяг матеріалу для повторення • Типи диференційованих самостійних робіт

3.Поурочне планування.

Безпосередня підготовка до уроку – це процес розробки та конкретизації тематичного планування стосовно окремого закладеного заняття, що завершується складанням його плану чи конспекту.

Наявність плану уроку є обов’язковою для кожного педагога незалежно від його стажу, досвіду чи рівня майстерності. План слугує підґрунтям для педагогічного натхнення та обґрунтованої імпровізації.

Етапи підготовки та проектування уроку

Розробка технології проведення уроку складається з двох основних етапів.

Етап 1. Моделювання та мисленнєвий експеримент (прогнозування)

- визначення мети та завдань: освітніх, виховних і розвивальних;
- сценарій дій: розробка «душевного та розумового сценарію» – програмування взаємодії вчителя й учнів;
- педагогічне передбачення: прогнозування можливих запитань, суджень та труднощів учнів задля мінімізації неочікуваних ситуацій;
- добір матеріалу: вибір оптимального обсягу інформації, створення проблемних ситуацій, добір узагальнювальних запитань.

Етап 2. Фіксація (складання плану-конспекту)

Для досвідчених учителів допускається стислий план із зазначенням ключових віх.

Для вчителів-початківців рекомендовано писати розгорнутий план-конспект із деталізацією дій.

Підготовка учнів до роботи на уроці

Ефективність уроку залежить не лише від підготовки вчителя, а й від психологічної та практичної готовності здобувачів освіти.

Заходи залучення учнів до майбутнього уроку:

- ознайомлення з перспективним планом роботи за темою;
- попереднє читання окремих розділів підручника, додаткової науково-популярної чи художньої літератури;
- проведення спостережень, виконання нескладних дослідів і збір практичного матеріалу перед вивченням нової теми.

Типова структура та схема плану-конспекту уроку

І. Загальні відомості (Паспорт уроку)

Тема програми та тема уроку.

Мета уроку та її конкретизація в завданнях:

- *освітні* (знання, вміння, навички);

- *виховні* (цінності, ставлення);
- *розвивальні* (мислення, мовлення, пам’ять).

Компетентності й компетенції:

Тип і вид уроку.

Методи навчання та викладання.

Матеріально-технічне та дидактичне оснащення: обладнання, прилади, наочність, роздавальний матеріал, ТЗН.

Міжпредметні зв’язки та джерела (література).

ІІ. Хід уроку (Етапи реалізації)

1.Актуалізація опорних знань та мотивація: відновлення досвіду та створення емоційного настрою; відтворення опорних знань і вмінь; формування мотивів, інтересу до теми, емоційне налаштування.

2.Формування нових знань і способів діяльності: опрацювання нового матеріалу; введення нових наукових понять і термінів; визначення очікуваного приросту знань і вмінь; використання прийомів активізації пізнавальної діяльності.

3.Формування вмінь і навичок: закріплення та практичне застосування; організація самостійної роботи учнів; проведення поточного інструктажу (індивідуального чи колективного); формування та розвиток практичних навичок.

4.Підбиття підсумків та домашнє завдання: контроль, рефлексія та інструктаж; оцінювання та корекція навчальних досягнень; пояснення змісту та способу виконання домашнього завдання.

Календарно-тематичне та поурочне планування здійснюється вчителем у довільній формі, у тому числі з використанням друкованих чи електронних джерел тощо.

Під час розроблення календарно-тематичного та системи поурочного планування вчитель має самостійно вибудовувати послідовність формування очікуваних результатів навчання, враховуючи при цьому послідовність розгортання змісту в підручнику.

Також учитель може переносити теми уроків, відповідно до того, як учні засвоїли навчальний матеріал? і визначати кількість годин на вивчення окремих тем.

Питання для самоконтролю

1. Враховуючи, що кожен вчитель має право на власні розробки календарно-тематичного й поурочного планування, чи є доречними видання у методичних посібниках і журналах готових календарних планів і конспектів уроків?

Рекомендована література

Збірник календарно-тематичних планувань з української мови та літератури на 2026-2027 н.р. URL: https://www.schoollife.org.ua/zbirnyk-kalendarno-tematychnyh-planuvan-z-ukrayinskoyi-movy-ta-literatury-na-2026-2027-n-r/

Індивідуальний план роботи вчителя української мови та літератури в умовах воєнного стану. URL: https://vseosvita.ua/blogs/indyvidualnyi-plan-roboty-vchytelia-ukrainskoi-movy-ta-literatury-v-umovakh-voiennoho-stanu-68589.html

Левковець І.П. Індивідуальний план роботи вчителя української мови та літератури на червень. URL: https://vsimosvita.com/indyvidualnyj-plan-roboty-vchytelya-ukrayinskoyi-movy-ta-literatury-na-cherven/

Нікітіна А.В. Види методичної роботи вчителя-словесника. *Науковий вісник Донбасу. Педагогічні науки.* 2015. №2 (30). URL: http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2015/N2(30)/2.pdf

План роботи школи молодого вчителя на 2024 – 2025 н.р. URL: https://nl.dp.ua/gallery/%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D0%BD%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B8%20%D0%BC%D0%BE%D0%BB.%20%D0%B2%D1%87..pdf

Степанишин Б. І. Професійне спрямування навчально-виховного процесу педагогічного вузу. Рівне, 1999. 112 с.

Лекція 7-8.

Інноваційні педагогічні технології навчання з літературознавчих дисциплін та психолого-педагогічні умови їх забезпечення

План

1. Психолого-педагогічна сутність інтерактивних технологій.
2. Інтерактивні методи навчання під час викладання літературознавчих дисциплін у закладах освіти різних рівнів.

1.*Психолого-педагогічна сутність інтерактивних технологій.*

У педагогіці (починаючи з 60-х років XX століття) виділяють кілька основних моделей навчання залежно від рівня залученості здобувачів освіти та характеру їхньої взаємодії з викладачем.

Характеристика моделей навчання

Пасивне навчання

При такій моделі здобувач освіти виступає в ролі «об'єкта» навчання. Його головне завдання – засвоїти й відтворити матеріал, переданий викладачем або підручником.

Джерело знань: викладач, підручник, посібник (як єдині джерела «правильних» знань).

Характер взаємодії: здобувачі освіти, як правило, не спілкуються між собою і не виконують творчих завдань.

Основні методи: лекція-монолог, традиційне опитування, читання тексту.

Активне навчання

Цей тип передбачає застосування методів, що стимулюють пізнавальну активність і самостійність здобувачів освіти, які стають «суб'єктом» навчання.

Джерело знань: поєднання пояснень викладача та самостійного пошуку інформації.

Характер взаємодії: здобувачі освіти вступають у діалог із викладачем та один з одним, виконують творчі завдання.

Основні методи: самостійна робота, проблемні завдання, дискусії, аналіз ситуацій.

Інтерактивне навчання

Різновид активного навчання та особлива форма взаємонавчання, де здобувач освіти і викладач є рівноправними, рівнозначними суб'єктами.

Джерело знань: спільний досвід учасників, обговорення, колективне вирішення проблем.

Характер взаємодії: постійна суб'єкт-суб'єктна взаємодія за схемою «всі зі всіма». Учасники активно аналізують те, що знають, вміють і роблять.

Основні методи: моделювання життєвих і виробничих ситуацій, рольові ігри, «мозковий штурм», робота в парах і малих групах, проєктна діяльність.

Елементи інтерактивного навчання (проєктний та бригадно-лабораторний методи, робота в парах змінного складу, виробничі практики) активно застосовувалися ще в 1920-х роках.

Ефективність активних та інтерактивних методів пояснюється особливостями сприйняття: під час пасивного навчання мозок не будує стійких зв'язків між новим і вже засвоєним матеріалом, що заважає глибокому розумінню.

Трансформація педагогічного кредо інтерактивного навчання

Мудрість Конфуція: *«Те, що я чую, я забуваю; те, що я бачу, я пам'ятаю; те, що я роблю, я розумію».*

Кредо інтерактивного навчання:

- сприймаю на слух – забуваю;
- бачу й чую – трохи пам'ятаю;
- чую, бачу й обговорюю – починаю розуміти;
- чую, бачу, обговорюю й роблю – набуваю знань і навичок;

- передаю знання іншим – стаю майстром своєї справи.

Методичні рекомендації щодо впровадження інтерактивних технологій

Використання інтерактиву – це засіб для створення атмосфери співробітництва, а не самоціль. Щоб перетворити слабкі сторони інтерактивних методів (потреба в часі, складність підготовки) на сильні, викладачеві слід дотримуватися таких правил:

- *поступовість та адаптація:* упроваджувати елементи інтерактиву варто поступово, даючи здобувачам освіти час на психологічну адаптацію; починати слід із найпростіших форм: роботи в парах, малих групах чи «мозкового штурму»;

2. *принцип якості*: краще старанно підготувати кілька якісних інтерактивних занять на рік, ніж часто проводити підготовлені нашвидкуруч вправи.

На перших заняттях необхідно виробити спільні «правила роботи в аудиторії», слід налаштувати здобувачів освіти на обов'язкову попередню самостійну підготовку.

Головна мета викладача – забезпечити психологічний комфорт, взаємоповагу, співробітництво та реалізувати принципи особистісно зорієнтованого навчання.

Порівняльна характеристика моделей навчання

Критерії порівняння	Пасивна модель	Активна модель	Інтерактивна модель
Обсяг інформації	Великий обсяг інформації можна подати за короткий час у структурованому вигляді великій кількості здобувачів освіти	Велика кількість здобувачів освіти отримує одночасно великий обсяг інформації	На вивчення невеликого обсягу інформації витрачається значний час.
Рівень засвоєння знань і результати навчання	Орієнтована на сприймання і розуміння, розвиток уміння слухати, записувати, конспектувати велику	Орієнтована на розвиток широкого спектру пізнавальних умінь і навичок. Передбачає	Можливість розвитку соціальної та громадської компетентності здобувачів освіти з усіх предметів. Розширення пізнавальних

	кількість інформації та вміння відтворювати її.	диференціацію навчання шляхом індивідуальних програм і завдань.	можливостей здобувачів освіти у здобуванні, аналізі та застосуванні інформації з різних джерел. Можливість перенесення отриманих умінь, навичок та способів пізнавальної діяльності на різні предмети та в позааудиторне життя здобувачів освіти.
Відсоток засвоєння матеріалу	Як правило, невисокий	Досить високий	Як правило, високий
Контроль над процесом навчання	Викладач систематично контролює обсяг і глибину вивчення навчального матеріалу, час і хід навчання. Результати роботи здобувачів освіти передбачені. Зворотній зв'язок викладача зі здобувачами освіти майже відсутній.	Можливість співпраці викладача з кожним здобувачем освіти окремо. Постійний зворотній зв'язок викладача зі здобувачами освіти.	Опосередкований контроль викладача за обсягом і глибиною засвоєння. Результати роботи здобувачів освіти менш прогнозовані. Є необхідність подальшої корекції знань, умінь та навичок здобувачів освіти.
Роль особистості викладача	Безпосередній вплив викладача на здобувачів освіти. Особисті якості викладача залишаються «в тіні», він виступає як «джерело» знань та їх контролер.	Особисті якості викладача та його професійна майстерність є однією з умов функціонування цієї моделі. Високий рівень навантаження на викладача. Викладач – консультант і контролер знань.	Викладач відкритий перед учнями як особистість та фахівець-професіонал. Виступає як організатор, консультант навчально-пізнавальної діяльності.
Роль здобувачів освіти	Відносно пасивна. Здобувачі освіти не приймають рішень у процесі навчання.	Можлива відсутність педагогічної взаємодії всередині учнівського колективу. Небезпека вилучення частини здобувачів освіти з навчального процесу.	Здобувачі освіти приймають важливі рішення в процесі навчання, мають можливість спілкування і розвитку комунікативних умінь та навичок. Відбувається поєднання різноманітних видів навчальної діяльності здобувачів освіти.
Джерело мотивації навчання	Зовнішнє: оцінки, викладач, батьки, працедавці, суспільство	Поєднання зовнішніх (оцінки, викладач, батьки, працедавці, суспільство) та	Глибока внутрішня мотивація (інтерес самого учня)

		внутрішніх (інтелект самого учня) мотивів	
Навчально-методичне забезпечення навчального процесу	Спільне для всіх моделей навчання		

Ефективність впровадження інтерактивного навчання безпосередньо залежить від детального та системного планування роботи викладача.

Професійний профіль сучасного випускника

Сучасний фахівець має володіти розвиненим критичним та аналітичним мисленням. Його готовність до професійної діяльності визначається не просто запасом знань, а здатністю: глибоко розуміти сутність явищ, осмислювати ідеї та концепції; самостійно шукати й відбирати необхідну інформацію; творчо інтерпретувати здобуті дані; ефективно застосовувати знання у практичних і нестандартних ситуаціях.

Саме інтерактивні технології створюють умови для формування цих ключових компетентностей здобувачів освіти.

2.*Інтерактивні методи навчання під час викладання літературознавчих дисциплін у закладах освіти різних рівнів.*

Модернізація сучасної освіти передбачає активне впровадження інноваційних педагогічних технологій, які змінюють традиційну парадигму навчання на особистісно зорієнтовану та суб'єкт-суб'єктну.

Педагогічна інновація – особлива форма педагогічної діяльності й мислення, спрямована на організацію якісних нововведень в освітньому просторі.

Інноваційний процес в освіті – це сукупність послідовних і цілеспрямованих дій щодо оновлення мети, змісту, методів та форм навчання відповідно до нових суспільних вимог.

За визначенням методиста А. Ситченка, впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій зміщує координати вивчення літератури у площину:

Учень – комп'ютер -цифрове середовище – учитель/тьютор

Ключові методичні завдання цифрової трансформації:

1. оновлення змісту, форм і методів навчання;
2. психолого-педагогічна підготовка вчителів-тьюторів;
3. розробка й адаптація електронних навчальних посібників та програм;
4. формування високої внутрішньої мотивації учнів до самостійного здобуття знань.

За концепцією професора Г. Токмань, інформаційно-комунікаційні технології виконують ряд стратегічних функцій у шкільній літературній освіті:

- *бібліографічна та пошукова:* оперативний пошук джерел у цифрових каталогах та мережі Інтернет;
- *джерелознавча:* опрацювання художніх текстів та літературознавчих праць на електронних носіях;
- *візуально-наочна:* використання мультимедіа (портрети, локації, театральні постановки, екранізації, схеми);
- *інструментальна (для учня):* набір, редагування текстів, укладання таблиць, створення творчих звітів і презентацій;
- *комунікативно-інтерактивна:* обговорення літературних проблем на освітніх платформах, у чатах та на форумах;
- *контрольно-діагностична та тренажерна:* перевірка знань, версифікаційні, теоретико-літературні та стилістичні тренінги.

Для створення ефективного цифрового середовища професор Г. Токмань рекомендує систематизувати навчальні матеріали за такими блоками:

1. *текстовий фонд:* повнотекстові художні твори, статті з енциклопедій, методичні рекомендації, сценарії занять;

2. *графічний фонд:* репродукції, фотоматеріали, опорні конспекти, теоретико-літературні схеми;

3. *світлодинамічні ряди:* анімації, відеоекскурсії меморіальними музеями, фрагменти кінофільмів та вистав;

4. *аудіоряд:* записи голосів письменників, майстерне акторське читання, класична та сучасна музика на літературну основу;

5. *мережевий каталог:* систематизована база посилань на авторитетні електронні бібліотеки та освітні ресурси;

6. *банк комп'ютерних моделей:* алгоритми для написання есе, створення хронологічних таблиць, аналізу поетичного розміру.

Інноваційні форми та цифровий інструментарій на уроках літератури

Вебквести – проблемні завдання з елементами рольової гри, що спонукають до самостійного пошуку й аналізу інформації.

Результати роботи: створення лонгрідів, буклетів, анімацій, підкастів, блогів чи навчальних сайтів.

QR-коди та мобільне навчання

Інструмент оперативної адресації учнів до цифрового контенту:

- швидкий доступ до аудіопоезій, ілюстрацій чи історичних довідок із друкованого підручника;
- розміщення завдань із підказками або самоперевіркою;
- організація літературних квестів, маршрутів та інтерактивних виставок.

Хмарні сервіси та спільна діяльність

Блогосфера та цифрові щоденники як майданчики для публікації учнівських есе, рецензій, обговорень та ведення читацьких портфоліо.

Віртуальні екскурсії – інтерактивні подорожі меморіальними музеями та літературними місцями.

Хмари слів (Word Clouds) – візуалізація ключових понять, опорних слів чи проблематики твору для актуалізації знань або рефлексії.

Цифрові комікси – інтерпретація сюжетів художніх творів у вигляді скетчів та графічних новел.

Інтерактивна дошка та мультимедійні презентації

Забезпечують подання навчального матеріалу у вигляді системи яскравих опорних образів, сприяючи розвитку структурно-логічного й образного мислення.

Методичні застереження використання інтерактивних технологій на уроках літератури

Візуалізація не повинна бути тотальною. Надмірне використання відео- та графічного ряду пригнічує індивідуальну уяву учня. Літературна творчість розвивається передусім через активізацію внутрішнього емоційного та інтелектуального досвіду особистості під час читання художнього тексту.

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології – це лише інструмент. Ключовою фігурою освітнього процесу залишається вчитель, який обирає доцільні методики, активує мисленнєву діяльність школярів та спрямовує їхню інтелектуально-творчу співпрацю.

У час тотальної інформатизації сучасний здобувач освіти зіштовхується з потребою опрацьовувати значні обсяги даних. На уроках літератури ключовими проблемами для учнів залишаються:

- самостійний аналіз та адекватна інтерпретація художніх текстів;
- встановлення логічних та причинно-наслідкових взаємозв'язків між подіями й явищами;
- критична оцінка прочитаного.

Універсальним інструментом для подолання цих труднощів є *ментальні карти* (*mind-maps, карти знань, інтелектуальні карти, асоціативні карти*) – схематичне зображення мисленнєвого процесу. Вони діють як «стимулятор» когнітивних операцій: покращують пам'ять і концентрацію, допомагають

утримувати у свідомості великі масиви інформації та систематизують навчальний матеріал для практичного застосування.

З-поміж графічних методів опрацювання інформації особливу дидактичну цінність мають прийоми «Фішбоун» та «Кластер».

Прийом «Фішбоун» (Діаграма Ішикави)

«Фішбоун» (*Fishbone* – «риб'яча кістка» або «риб'ячий скелет») – це методичний прийом встановлення причинно-наслідкових зв'язків між об'єктом аналізу та факторами, що на нього впливають.

Автор методу – професор Кауро Ішикава (Японія).

Структура схеми

Схема є графічним зображенням, що складається з чотирьох основних блоків, об'єднаних центральною віссю («хребтом»):

Автор прийому «Fishbone» – професор Кауро Ішикава, тому часто його називають діаграмою Ішикави.

Суть прийому «Фішбоун» полягає в постановці проблеми, яка вивчається на уроці, у визначенні її аспектів і знаходженні аргументів, фактів на підтвердження тієї чи іншої точки зору на цю проблему.

Голова – тема або проблемне питання.

Верхні кістки – основні поняття теми (факти).

Нижні кісточки – суть поняття (причини).

Хвіст – висновок.

Записи мають бути короткими, можна користуватися ключовими словами або фразами, що відображають суть.

Цей рисунок стає полем, на якому учні коротко фіксують ключові слова чи тези, що відбивають зміст міркування або судження. Сполучною ланкою виступає основна кістка чи хребет риби.

Схема «Фішбоун» є графічним зображенням, що дозволяє наочно продемонструвати та визначити в процесі аналізу причини конкретних подій, явищ, проблем і здійснити відповідні висновки або систематизувати результати обговорення.

Схема включає в себе основні чотири блоки, представлені у вигляді голови, хвоста, верхніх і нижніх кісточок. Сполучною ланкою виступає основна кістка чи хребет риби.

Голова – проблема, питання або тема, які підлягають аналізу. Верхні кісточки (розташовані праворуч при вертикальній формі схеми або під кутом 45 градусів зверху при горизонтальній) – на них фіксуються основні поняття теми, причини, які призвели до проблеми. Нижні кісточки (зображуються навпаки) – факти, що підтверджують наявність сформульованих причин або суть понять, зображених на схемі. Хвіст – відповідь на поставлене запитання або висновки, узагальнення.

Методичні рекомендації

Формат подання: схема може бути горизонтальною або вертикальною; форма викладу не змінює її суті; для учнів молодшого та середнього шкільного віку краще підходить горизонтальна візуалізація.

Стиль записів: формулювання мають бути короткими, точними й лаконічними (ключові слова, тези).

Організація роботи: оскільки прийом вимагає від учнів чіткої логіки, його варто впроваджувати поступово – через парну, групову роботу або домашні завдання з чітко вказаними джерелами (сторінки підручника, словники, статті).

Застосування на уроці: «фішбоун» ефективний як на етапі вивчення нового матеріалу, так і під час уроків узагальнення та систематизації знань або проведення «мозкового штурму».

Методичні переваги прийому «Фішбоун»
Реалізація моделей проблемного та компетентнісного навчання
Формування аналітичних умінь та навичок критичного мислення
Розвиток вміння систематизувати факти й відокремлювати їх від припущень

Методичні переваги прийому «Фішбоун»
Міждисциплінарна інтеграція (з мовами, культурологією, історією, інформатикою)

Особливості використання методичного прийому «Фішбоун» на уроках літератури:

1. Реалізація моделей проблемного та компетентнісно спрямованого навчання.

2. Ефективна методика для вдосконалення вмінь учнів аналізувати художні твори, набуття ними літературної компетентності.

3. Формування аналітичних умінь та критичного мислення школярів при вивченні будь-яких мовно-літературних явищ.

4. Інтеграція з інформатикою, образотворчим мистецтвом, художньою культурою, математикою, іноземними мовами, світовою літературою.

«Фішбоун» як складна форма роботи вимагає набуття певного досвіду, тому спочатку бажано застосовувати цей прийом як домашнє завдання чи як роботу в парі (групі). Учитель, даючи школярам «Фішбоун» як домашнє завдання, має запропонувати мінімум доступних джерел для успішного виконання (номери параграфів (сторінки, абзаци), статті з Вікіпедії, пункти плану, сторінки словника або енциклопедії тощо).

Ця методика ефективна для вдосконалення вмінь учнів аналізувати художні твори, набуття ними літературної компетенції. Схема «Фішбоун» може бути використана як окремо застосований методичний прийом для аналізу будь-якої ситуації (художнього тексту) або виступати стратегією цілого уроку. Найефективніше її використовувати під час уроку узагальнення й систематизації знань, коли матеріал із теми вже пройдено та необхідно систематизувати всі вивчені поняття, що передбачає розкриття й засвоєння зв’язків і відносин між елементами зазначеної вище схеми.

Так, учням пропонують інформацію (текст, відеофільм) проблемного змісту й схему «Фішбоун» для систематизації цього матеріалу. Роботу щодо заповнення схеми можна проводити в групі чи індивідуально.

Форми роботи на уроці зі схемою «Фішбоун»

Індивідуальна робота або робота в парах – учні працюють над розв'язанням однієї проблеми протягом певного часу, потім результати обговорюють і укладають загальну графічну схему на дошці.

Робота в групах – учні об'єднуються в групи, кожна група працює над розв'язанням конкретної проблеми, заповнює схему «фішбоун» і презентує результати своєї роботи.

Важливим етапом застосування прийому «Фішбоун» є презентація отриманих результатів заповнення. Схема повинна підтвердити комплексний характер проблеми з урахуванням усіх її причинно-наслідкових зв'язків. Іноді, заповнюючи схему, учні натрапляють на ситуацію, коли причин обговорюваної проблеми більше, ніж аргументів, які підтверджують її наявність. Це виникає внаслідок того, що припущень і в житті завжди більше, ніж фактів, які їх підтверджують. А тому деякі нижні кісточки можуть так і залишитися незаповненими.

Під час перебігу уроку вчитель самостійно визначає дії – пропонує або далі досліджувати проблему, або спробувати визначити її рішення. Оволодівши прийомом «Фішбоун», учитель може з успіхом застосовувати його, плануючи будь-який урок.

Найбільш популярною ця схема є в роботі з літературним твором. За допомогою схеми «Фішбоун» можна знайти рішення будь-якої складної ситуації, при цьому виникають щоразу нові ідеї. Ефективним також буде її застосування під час «Мозкового штурму».

Приклад використання прийому «Фішбоун» на уроці літератури

(Романяк В.Д.)

Тема. Проблема кохання в романі Ліни Костенко «Маруся Чурай»

Учні отримали завдання визначити такі аспекти: у чому духовна розбіжність героїв (саме це й зумовлює проблемність цього кохання); причина внутрішнього конфлікту між героями, а за тим і розриву); наслідки цього конфлікту – події, вчинки, відчуття героїв, висновок.

Голова. Проблема кохання Марусі Чурай та Грицька Бобренка.

«Моя любов чолом

сягала неба, а Гриць ходив ногами по землі».

Верхні кістки. Любов Грицька до матеріальних благ, слабкодухість, нецілісність його натури.

Нижні кістки. Грицькова зрада, утрата сподівань Марусі, смерть парубка духовна й фізична.

Хвіст. Відступництво від почуттів спотворює людину, знищує її як особистість, призводить до трагедії.

Прийом «Кластер» (Асоціограма / Карта знань)

Кластер (англ. *cluster* – пучок, рій, скупчення) – це спосіб графічної організації навчального матеріалу, за якого інформація диференціюється на смислові одиниці й оформлюється у вигляді причинно-наслідкової або асоціативної схеми.

Алгоритм побудови кластера

1. *Центральний елемент:* посередині аркуша (дошки, слайда) фіксується провідне слово, словосполучення або проблема.

2. *Первинні відгалуження:* довкола центрального поняття записуються суміжні ідеї, фактори, характеристики чи асоціації.

3. *«Супутники» (вторинні зв'язки):* навколо нових слів з'являються деталізуючі компоненти, що утворюють розгалужену систему («пучок»).

4. *Фіксація думок:* записуються всі висловлені ідеї без попередньої цензури до досягнення необхідного рівня деталізації.

Працюючи системно над створенням кластерів, учні здатні:

-пояснити новий матеріал ясно, чітко й дохідливо;

-висловлювати свою, відмінну від підручників, інтерпретацію тексту;

-сформувати власні оціночні судження та логічні висновки з вивченого матеріалу;

-володіти навичками ведення діалогу та активного слухання;

-виробляти шанобливе ставлення до точки зору, яка відрізняється від власної.

Застосовувати кластер можна на всіх етапах уроку:

на стадії актуалізації – для систематизації того, що учням відомо, і задля визначення прогалин у знаннях;

на стадії осмислення кластер дозволяє фіксувати фрагменти нової інформації;

на стадії рефлексії поняття групуються – і між ними встановлюються логічні зв'язки.

Типологія кластерів у літературній освіті

Класичний (предметний) кластер – текстові блок-схеми навколо проблеми або образу.

Зворотний кластер – відтворення вихідної проблеми чи поняття за вже заповненими периферійними блоками.

Кластер-образ – графічне структурування характеристик літературного героя.

Мультимедійний кластер – цифрова схема із залученням аудіо-, відеоматеріалів та гіперпосилань.

Освітні функції методу Кластер

Застосування кластерів здійснюється на всіх етапах уроку:

Етап актуалізації – систематизація наявних знань, визначення «прогалин» у розумінні теми.

Етап осмислення – структурування нової інформації безпосередньо під час читання чи слухання.

Етап рефлексії – групування понять, встановлення остаточних логічних зв'язків, формування власних оціночних суджень.

Об’єктами аналізу через кластер у літературі виступають окремі елементи тексту (фрагменти, мотиви, символи, тропи), твір як цілісність, а також літературні явища вищого порядку (творчий шлях письменника, літературний напрям, стильова школа, доба).

Приклад використання технології «Кластер»
на уроці української літератури (Сєрбіна С.П.)

Тема. Василь Стефаник. «Камінний хрест» – психологічне розкриття теми еміграції. Історична основа твору.

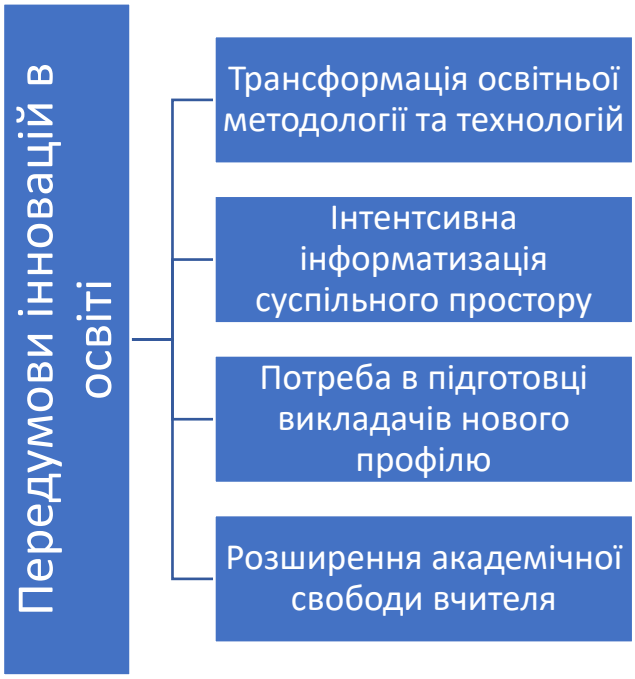
Учні після перегляду уривка фільму Л. Осики «Камінний хрест», де чоловік обробляє землю, і прочитання експозиції новели «Камінний хрест» В. Стефаника отримали завдання: визначити асоціації зі словом «хрест», які в них виникають після переглянутого й прочитаного.

Посередині записуємо слово «хрест», а далі – ті поняття й асоціації, які виникають у десятикласників («релігія», «могила», «церква», «кладовище», «людська доля», «тяжка праця» «смерть» тощо).

Застосування прийому «Фішбоун» та технології «Кластер» у контексті дослідницького навчання сприяє формуванню якісно нового стилю мислення здобувачів освіти. Для нього властиві відкритість, гнучкість, розуміння варіативності позицій та альтернативності рішень.

Зазначені технології виступають дієвим інструментом модернізації літературної освіти, розширюючи методичний арсенал учителя для організації ефективної роботи з аналізу тексту та розвитку творчого потенціалу учнів.

Потреба в систематичному оновленні педагогічного процесу в закладах освіти різного типу (ліцеях, гімназіях, коледжах) зумовлена кількома ключовими чинниками:

Школа як інститут соціалізації має оперативно реагувати на ці виклики, постійно оновлюючи зміст, форми й методи навчання та виховання.

Сутність інтерактивного навчання

Інтерактивне навчання – це форма пізнавальної діяльності, спрямована на створення психологічно комфортних умов, за яких кожен здобувач освіти може максимально реалізувати свій інтелектуальний потенціал і відчути власну успішність.

За визначенням дослідниць інтерактивних педагогічних технологій О. Пометун та Л. Пироженко, це модель «співнавчання та взаємонавчання», де учень і вчитель виступають рівноправними суб'єктами освітнього процесу, які усвідомлюють мету діяльності та здійснюють постійну рефлексію власного досвіду.

Ефективність сучасної освітньої системи вимірюється підготовкою компетентної особистості, яка володіє не лише фундаментальними знаннями й моральними орієнтирами, а й здатністю адекватно діяти в нестандартних ситуаціях.

Функції творчого потенціалу педагога	Практичний прояв у діяльності
Моделювання	Прогнозування та проектування змін у структурі й змісті навчального процесу.
Корекція	Своєчасне коригування технологій навчання при виникненні дидактичних труднощів.
Методичний вибір	Доцільне використання варіативних методів, прийомів і засобів викладання літератури.
Аксіологічна спрямованість	Послідовна реалізація особистісно зорієнтованого підходу.

Питання для самоконтролю

1. Подумайте, спираючись на власний досвід, які методи навчання – традиційні чи інтерактивні – вам більше імпонують? Чи можна у методиці викладання літературознавчих дисциплін застосовувати лише інтерактивні технології?

Рекомендована література

Гапон Ю.В. Сторітелінг як головна інформаційна технологія. URL: https://vsimosvita.com/storiteling-yak-golovna-informatsijna-tehnologiya/

Дударєва Т.А. Формування національних цінностей учнів на уроках словесності та в позакласній роботі на засадах проєктного навчання. URL: https://vsimosvita.com/formuvannya-natsionalnyh-tsinnostej-uchniv-na-urokah-slovesnosti-ta-v-pozaklasnij-roboti-na-zasadah-proyektnogo-navchannya/

Колесникова Т.В. Шевченко 360°: від класика до рок-зірки. URL: https://vsimosvita.com/prezentatsiya-na-temu-shevchenko-360-vid-klasyka-do-rok-zirky/

Мурашко Г.В. Застосування інтерактивних методів і нетрадиційних форм навчання на уроках української мови та літератури як засіб розвитку творчого мислення дітей з ООП. URL: https://vsimosvita.com/ctattya-quot-zastosuvannya-interaktyvnyh-metodiv-i-netradytsijnyh-form-navchannya-na-

urokah-ukrayinskoyi-movy-ta-literatury-yak-zasib-rozvytku-tvorchogo-myslennya-ditej-z-oop-quot/

Освітні технології: навч.-метод, посіб. / О. М. Пєхота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; За ред. О. М. Пєхоти. Київ: Видавництво А.С.К., 2003. 255 с.

Петрова Л.Б. Інтерактивні форми та методи роботи на уроках української мови і літератури – один із напрямів активізації пізнавальної діяльності учнів. URL: https://vsimosvita.com/interaktyvni-formy-ta-metody-roboty-na-urokah-ukrayinskoyi-movy-i-literatury-odyn-iz-napryamiv-aktyvizatsiyi-piznavalnoyi-diyalnosti-uchniv/

Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; За ред. О. І. Пометун. Київ: А.С.К., 2006. 192 с.

Сєрбіна С.П. Формування критичного мислення у здобувачів загальної середньої освіти: практичні поради для вчителів української мови і літератури. *Джерело педагогічних інновацій. Розвиток критичного мислення в умовах упровадження нових державних стандартів в освіті.* Випуск № 3(39). Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2022. С. 89 – 93.

Шуляр В. Сучасний урок літератури: технологічні моделі: навч. посібник. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. 136 с.

ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття 1

Педагогічні інновації: сутність і класифікація.

Мета: ознайомити магістрантів з педагогічними інноваціями, їх класифікацією та впливом на формування професійних якостей учителя, сформувати практичні уміння щодо застосування педагогічних інновацій під час проведення навчальних занять.

Питання практичного заняття.

1. Фактори впливу педагогічних інновацій на формування професійних якостей учителя.
2. Сутність педагогічної інновації.
3. Класифікація педагогічних інновацій.

Завдання.

1. Розкрийте психолого-педагогічні умови ефективності інноваційних процесів у системі освіти.
2. Чим обумовлені психологічні бар'єри в інноваційній діяльності вчителя?
3. Охарактеризуйте головні ознаки педагогічної технології.
4. Обґрунтуйте власне ставлення до проблеми технологізації педагогічного процесу.
5. Дослідіть і проаналізуйте три різні педагогічні інновації (наприклад, гейміфікація, метод проєктів, сторітелінг, плейбек-театр або використання цифрових інструментів) у викладанні літератури.

Підготувати презентацію, де для кожної інновації вказати: суть методу, конкретні приклади його застосування на уроці (з посиланням на твір/тему), переваги та можливі виклики при його впровадженні.

Список рекомендованої літератури при підготовці до заняття:

Інноваційні педагогічні технології: посібник [О. І. Огієнко, Т. Г. Калюжна, Ю. С. Красильник, Л. О. Мільто, Ю. Л. Радченко, К. В. Годлевська, Ю. М. Кобюк]; за ред.. О. І. Огієнко. Київ: ІПООД НАПН України, 2015. 317 с.

Куцевол О. М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія). Київ: Освіта України, 2009. 464 с.

Климович Ю.Ю. Формування професійної компетентності майбутнього філолога засобами перевернутого навчання. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), галузі знань 01 Освіта/Педагогіка. Житомир, 2024. 305 с.

Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти». Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 року № 1225. URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/646-ilovepdf_merged.pdf

Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах вищого навчального закладу. Науковий посібник / Під загальною редакцією професора С. І. Якименко. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2011. 464 с.

Формування готовності майбутніх вчителів до інноваційної діяльності: теорія і практика / За ред. О. І. Огієнко; Авт.кол. : Огієнко О. І., Мільто Л. О., Калюжна Т. Г., Радченко Ю. Л., Котун К. В.). Київ: ІПООД НАПН України, 2016. 258 с.

Практичне заняття 2

Компетентності вчителя.

Мета: ознайомити магістрантів з курикулумом підготовки вчителя літературознавчих дисциплін у закладах вищої освіти, сформувати ключові компетентності вчителя під час проведення навчальних занять.

Питання практичного заняття.

1. Компетентнісний підхід у підготовці майбутнього вчителя.
2. Ключові компетентності вчителя.
3. Складові курикулуму підготовки вчителя літературознавчих дисциплін.

Завдання.

1. Дайте характеристику складових курикулуму в європейській системі підготовки вчителів.
2. Назвіть складові курикулуму підготовки вчителів літературознавчих дисциплін в системі вищої освіти в Україні.
3. Перерахуйте ключові компетентності вчителя літературознавчих дисциплін.
4. Складіть перелік основних ключових компетентностей вчителя літератури і проведіть самооцінку своїх здібностей та знань за цими критеріями.
5. Створіть діаграму «Колесо компетентностей» своїх сильних і слабких сторін у контексті педагогічної діяльності. На основі аналізу розробіть короткостроковий план (3-6 місяців) для підвищення рівня двох обраних «слабких» компетентностей.

Список рекомендованої літератури при підготовці до заняття:

Інноваційні педагогічні технології: посібник [О. І. Огієнко, Т. Г. Калюжна, Ю. С. Красильник, Л. О. Мільто, Ю. Л. Радченко,

К. В. Годлевська, Ю. М. Кобюк]; за ред.. О. І. Огієнко. Київ: ІПООД НАПН України, 2015. 317 с.

Інноваційна діяльність вчителя: термінологічний словник / За заг.ред. О. І. Огієнко; Укладачі: О. І. Огієнко, Т. Г. Калюжна, Л. О. Мільто, Ю. Л. Радченко, Ю. С. Красильник, К. В. Котун. Київ, 2016. 120 с.

Климович Ю.Ю. Формування професійної компетентності майбутнього філолога засобами перевернутого навчання. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), галузі знань 01 Освіта/Педагогіка. Житомир, 2024. 305 с.

Коваль В. О. Підготовка майбутніх учителів української мови та літератури до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу в закладах вищої освіти: монографія / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань: Візаві, 2021. 449 с.

Куцевол О. М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія). Київ: Освіта України, 2009. 464 с.

Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти». Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 року № 1225. URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/646-ilovepdf_merged.pdf

Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах вищого навчального закладу. Науковий посібник / Під загальною редакцією професора С. І. Якименко. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2011. 464 с.

Практичне заняття 3.

Професійні стандарти вчителя літератури.

Мета: ознайомити магістрантів зі специфікою професійної діяльності вчителя літератури, впровадженням інноваційних технологій на уроках літератури, розробити професіограму вчителя літератури.

Питання практичного заняття.

1. Специфіка професійної діяльності вчителя літератури.

2. Впровадження інноваційних технологій на уроках літератури.

3. Професіограма вчителя літератури.

Завдання.

1. Розробити власну модель «Ідеального вчителя літератури XXI століття» у форматі професіограми, деталізувавши чотири основні блоки.

Підготувати презентацію «Професіограма 4.0», де обов'язково зазначити:

Ключові знання (що має знати, крім самого предмета – наприклад, основи психології читача, тренди сучасної літератури).

Професійні вміння (що має вміти – наприклад, організовувати дискусії, створювати подкасти, працювати з онлайн-платформами).

Особистісні якості (риси характеру – наприклад, емпатія, почуття гумору, толерантність до різних думок).

Ціннісні орієнтації (мета діяльності – наприклад, формування читацької культури, розвиток критичного мислення).

2. «Мій шлях у професію»

На основі розробленої професіограми (завдання 1) провести самооцінку своїх знань, умінь та якостей щодо ідеального профілю вчителя літератури.

Написати есе-роздум «Мій освітній маршрут» або створити план саморозвитку, в якому визначити:

Три найсильніші сторони (що відповідають професіограмі).

Три «зони росту» (що потрібно розвивати).

Конкретні кроки та ресурси (курси, книги, практики), які допоможуть усунути ці прогалини протягом наступного року.

3. Аргументуйте, чим зумовлений творчий характер професійної праці вчителя літератури?

Під час відповіді орієнтуйтесь на схему:

Я вважаю, що творчий характер професійної діяльності вчителя-словесника зумовлено такими чинниками, як…

Тому що…

Наприклад, …

Тому я вважаю, що…

Список рекомендованої літератури при підготовці до заняття:

Климович Ю.Ю. Формування професійної компетентності майбутнього філолога засобами перевернутого навчання. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), галузі знань 01 Освіта/Педагогіка. Житомир, 2024. 305 с.

Куцевол Ольга Методика викладання української літератури: (креативно-інноваційна стратегія): навчальний посібник. Київ: Освіта України, 2009. 457 с.

Пасічник Є.А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навчальний посібник для вузів. Київ: Ленвіт, 2000. 384 с.

Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти». Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 року № 1225. URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/646-ilovepdf_merged.pdf

Токмань Г.Л. Методика навчання української літератури в середній школі:підручник. Київ: Академія, 2012. 310 с.

Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах вищого навчального закладу. Науковий посібник / Під загальною редакцією професора С. І. Якименко. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2011. 464 с.

Формування готовності майбутніх вчителів до інноваційної діяльності: теорія і практика / За ред. О. І. Огієнко; Авт.кол.: Огієнко О. І., Мільто Л. О.,

Калюжна Т. Г., Радченко Ю. Л., Котун К. В.). Київ: ІПООД НАПН України, 2016. 258 с.

Практичне заняття 4.

Організація роботи вчителя літератури в ЗЗСО.

Мета: ознайомити магістрантів з нормативними документами з планування та організації роботи вчителя літератури, особливістю організації вчителем навчальної діяльності учнів.

Питання практичного заняття.

1. Нормативні документи з планування та організації роботи вчителя літератури в ЗЗСО.
2. Організація вчителем навчальної діяльності учнів з літератури.
3. Стимулювання активності учнів на уроках.
4. Здійснення поточного контролю за навчальним процесом.

Завдання.

1. Опрацюйте «Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2026/2027 навчальному році» https://mon.gov.ua/npa/pro-instruktyvno-metodychni-rekomendatsii-shchodo-vykladannia-navchalnykh-predmetiv-intehrovanykh-kursiv-u-zakladakh-zahalnoi-serednoi-osvity-u-20262027-navchalnomu-rotsi й дайте відповіді на питання:

- на підставі яких законів здійснюється освітня діяльність в Україні у 2026/2027 навчальному році.
- що собою представляє освітня програма закладу освіти.

- за якими Державними стандартами здійснюється освітня діяльність у 2026/2027 навчальному році.

- скільки годин на тиждень відводиться на уроки української і зарубіжної літератури у 5, 6, 7, 8, 9, 10 і 11 класах у навчальних планах освітньої програми.

- на підставі чого здійснюється вчителем календарно-тематичне планування?

- якими документами регулюється оцінювання результатів навчання учнів?

- які види підсумкового оцінювання учнів є? Назвіть їхні особливості.

- які рекомендації щодо організації освітнього процесу в умовах дистанційного навчання.

- за якими програмами здійснюється навчання з української та зарубіжної літератури в 5-11 класах?

- структура програми з української та зарубіжної літератури.

- підручники з української та зарубіжної літератури для 5-11 класів, рекомендовані МОН України.

Список рекомендованої літератури при підготовці до заняття:

Куцевол Ольга Методика викладання української літератури: (креативно-інноваційна стратегія): навчальний посібник. Київ: Освіта України, 2009. 457 с.

Пасічник Є.А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навчальний посібник для вузів. Київ: Ленвіт, 2000. 384 с.

Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти». Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 року № 1225. URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/646-ilovepdf_merged.pdf

Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах вищого навчального закладу. Науковий посібник / Під загальною редакцією професора С. І. Якименко. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2011. 464 с.

Токмань Г.Л. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник. Київ: Академія, 2012. 310 с.

Практичне заняття 5.

Проблемність уроку і проблемні ситуації
на уроках літератури.

Мета: систематизувати та поглибити знання магістрантів про сутність проблемного навчання в шкільній літературній освіті, розвивати методичне мислення, вміння аналізувати художні твори крізь призму проблемності, моделювати проблемні ситуації різних типів, формувати професійну компетентність, педагогічну креативність і прагнення до впровадження інтерактивних підходів у викладанні літератури.

Питання практичного заняття

1.Поняття проблемного навчання в контексті шкільної літературної освіти. Чим проблемний урок літератури відрізняється від пояснювально-ілюстративного.

2.Проблемне запитання, проблемне завдання та проблемна ситуація: у чому полягає відмінність. Наведіть приклади.

3.Етапи розв’язання проблемної ситуації.

Методичні рекомендації:

У своїй роботі вчитель літератури застосовує різноманітні способи створення проблемних ситуацій:

1. Постановка проблемного питання.

2. Інтригуючий початок уроку.

3. Полемічний характер викладання лекційного матеріалу.

4. Зіставлення протилежних висловлювань про літературні явища.

5. Зіставлення художнього твору та ілюстрації до нього, кіно- чи телеекранізації, театральної постановки та музичної інтерпретації.

6. Суперечливість, що закладена у змісті самого твору, наприклад, при змалюванні суперечливих образів, розкритті складних філософських, соціальних та моральних проблем.

7. Зіставлення художнього твору та життєвих явищ, що були покладені в його основу, літературних образів та їхніх прототипів.

Завдання

1.Користуючись наведеними методичними умовами проведення уроку з елементом проблемності, складіть фрагмент уроку української літератури або інтегрованого курсу літератури до будь-якої теми в 10 класі з використанням інформаційних технологій.

2.Надайте відповідь на питання, чому на уроках літератури проблемне питання часто не має єдино правильної відповіді?

3. Які інтерактивні методи та прийоми (дискусія, «Прес», «Дебати», асоціативне древо, «За і проти») найефективніше сприяють вирішенню проблемних ситуацій на уроці?

Список рекомендованої літератури при підготовці до заняття:

1. Мірошниченко Л. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: підручник. Київ: Вища школа, 2007. С. 114-136.

2. Ісаєва О. Концептуальні основи аналізу художнього тексту в школі (Про герменевтичну спрямованість цього аналізу). *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України.* 2004. № 6. С. 2-5.

3. Шуляр В. І. Сучасний урок літератури: технологічні моделі: навчальний посібник. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. 136 с.

Практичне заняття 6.

Використання інформаційних технологій на уроках

української літератури.

Мета: систематизувати й розширити знання магістрантів про роль та можливості цифрових інструментів у шкільній літературній освіті, розвивати цифрове та методичне мислення, вміння добирати й адаптувати інформаційні технології для формування ключових та предметних компетентностей учнів на різних етапах аналізу художнього твору.

Питання практичного заняття.

1. Інформаційні технології на уроках літератури в загальноосвітній школі.
2. Думки вчених-методистів стосовно використання інформаційних технологій на уроках літератури в загальноосвітній школі.
3. Формування учнівських компетентностей за допомогою інформаційних технологій.
4. Маркування інформаційних технологій у шкільних підручниках з української і зарубіжної літератури.

Завдання.

1. Опрацюйте актуальний підручник з української літератури для 11 класу (на вибір https://pidruchnyk.com.ua/11klas/ukr_literatura11/), дотримуючись алгоритму: умовні позначки завдань з використанням інформаційних технологій, пояснення для учнів, сторінки підручника з інформаційними завданнями.
2. Випишіть з підручника 5 завдань, що містять використання інформаційних технологій, зазначивши сторінку підручника, зауважте, які компетентності вони формують в учнів.

Список рекомендованої літератури при підготовці до заняття:

Куцевол О. М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія) Київ: Освіта України, 2009. 464 с.

Ситченко А. Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навч. посібник для студентів-філологів. Київ: Ленвіт, 2011. 291 с.

Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2012. 309 с.

Шуляр В. І. Сучасний урок літератури: технологічні моделі: навч. посібник. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. 136 с.

Практичне заняття 7.

Шляхи вивчення елементів теорії літератури у школі.

Мета: систематизувати й поглибити знання магістрантів про теоретико-методичні засади вивчення теорії літератури в закладах загальної середньої освіти, опанувати алгоритми й методичні шляхи формування теоретико-літературних понять на різних етапах аналізу тексту, розвивати методичну компетентність, критичне й аналітичне мислення, вміння моделювати ефективні методичні прийоми засвоєння теоретичних понять відповідно до вікових особливостей учнів.

Питання практичного заняття.

1.Теоретичні засади засвоєння теоретико-літературних понять у закладах загальної середньої освіти, принцип наступності.

2.Етапи та методичні шляхи формування теоретико-літературних понять (спостереження, узагальнення тощо).

3.Специфіка вивчення окремих категорій теорії літератури.

4. Інтерактивні та цифрові технології під час засвоєння теорії літератури (гейміфікація, інтерактивні словники, ментальні карти, візуалізація тощо).

Завдання

1. Змоделюйте нестандартний урок вивчення життєпису Бориса Грінченка в 10 класі. У чому особливості задуму, підготовки, обладнання, проведення цього незвичайного заняття?

2. Змоделюйте урок в 11 класі з використанням інформаційних технологій з акцентацією на теорію літератури під час вивчення творчості Михайля Семенка.

Список рекомендованої літератури при підготовці до заняття:

1. Мірошниченко Л. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: підручник. Київ: Вища шк., 2007. С. 114-136.

2. Ісаєва О. Концептуальні основи аналізу художнього тексту в школі (Про герменевтичну спрямованість цього аналізу). *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України.* 2004. № 6. С. 2-5.

3. Семеног О. М. Методика викладання української літератури у вищих навчальних закладах. Глухів, 2005. 89 с.

4. Ситченко А. Основи взаємодії наукових і навчальних методів літературного аналізу. *Дивослово.* 2007. № 5. С. 14-16.

Практичне заняття 8.

Використання інформаційних технологій на уроках літератури.

Мета: систематизувати й поглибити знання магістрантів про нормативно-методичні засади цифровізації літературної освіти, розвивати цифрове та методичне мислення, вміти проєктувати цифрове освітнє середовище, обирати й адаптувати вебсервіси для формування читацької та цифрової компетентностей школярів, а також моделювати інтерактивні фрагменти уроків із залученням ІКТ.

Питання практичного заняття

1.Місце цифрових технологій у сучасній шкільній програмі з літератури, підготовка цифрового освітнього середовища.

2.Розвиток читацької та цифрової компетентностей через мережеві освітні ресурси.

3.Шляхи залучення цифрових інструментів на різних етапах уроку.

4.Класифікація та методика застосування сучасних цифрових сервісів.

5. Специфіка використання QR-кодів, гіперпосилань та інтерактивних додатків, закладених у сучасних підручниках з літератури.

Завдання

1. Які завдання із застосуванням інформаційних технологій пропонуються учням у підручнику з української літератури для 11 класу (профільний рівень) Олександра Борзенка, Олени Лобусової (Харків: Ранок, 2019) під час вивчення творчості Миколи Вінграновського? Випишіть їх і виконайте.

2. Розробіть конспект уроку за новелою О. Гончара «Модри Камень» із застосуванням інформаційних технологій та використанням відповідних завдань. Які компетентності будуть сформовані в учнів?

Список рекомендованої літератури при підготовці до заняття:

Дудник Надія, Свйонтик Олександра. Використання QR-кодів у сучасних підручниках. *Проблеми сучасного підручника*. Випуск 28. 2022. С. 36 – 44. https://doi.org/10.32405/2411-1309-2022-28-36-44

Куцевол О. М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія) Київ: Освіта України, 2009. 464 с.

Ситченко А. Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навчальний посібник для студентів-філологів. Київ: Ленвіт, 2011. 291 с.

Ставицька А.В., Шевчук Б.В., Шевчук Л.Д. Цифрові інструменти у діяльності освітянина: навчально-методичний посібник. Переяслав, 2022. 190 с.

Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2012. 309 с.

Фідкевич О.Л. До питання використання QR-кодів у підручниках «Зарубіжна література» для 5 класу закладів загальної середньої освіти (НУШ). URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731493/1/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A_%D0%A2%D0%95%D0%97_%D0%86%D0%A2%D0%9A%D0%9C-2_2022-105-108.pdf

Шуляр В. І. Сучасний урок літератури: технологічні моделі: навчальний посібник. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. 136 с.

Ясінська Альона. Використання інтерактивних технологій на уроках української мови і літератури. *Інноваційна професійна освіта*. 2025. № 1 (22). С. 807-811. https://doi.org/10.32835/2786-619X.2025.1.22.807-811

Практичне заняття 9.

Ігрові інтерактивні технології.

Мета: ознайомити магістрантів з особливістю організації та використання ігрових інтерактивних технологій під час вивчення літературознавчих дисциплін, формувати в студентів спеціальну, методичну та комунікативну компетенції.

Питання практичного заняття.

1. Сутність, функціональний потенціал та психолого-педагогічні можливості ігрового навчання на уроках літератури.

2. Класифікація дидактичних ігор (рольові, сюжетні, симулятивні, інтелектуально-розвивальні, ділові).

3. Методика підготовки, організації та проведення ігрових занять.

4. Специфіка застосування окремих типів ігор у процесі аналізу твору (рольові та драматизовані ігри: асоціативні етюди, інтерв'ю, судові засідання; інтелектуальні та інтерактивні ігри: брейн-ринги, літературні квести, аукціони думок, шифровки).

5. Методика проведення віртуальних літературних квестів та інтерактивних тренажерів.

Завдання

1.Оберіть художній твір з програми 10-11 класів з української літератури. Визначте 3-4 епізоди, які мають найбільший потенціал для інсценізації, рольової гри або створення літературного квесту. Обґрунтуйте свій вибір.

2.Розробіть картки-ролі та інструкцію для проведення прийому «Літературна пресконференція» за вивченим твором (на вибір, 10-11 класи). Картки мають містити: ім'я персонажа/журналіста, його позицію, опорні тези, очікуване запитання/відповідь.

3.Складіть карту Маршруту з 5 станцій для літературного квесту (наприклад, «Тернисті шляхи» за творами письменників Розстріляного Відродження). Для кожної станції пропишіть: назву станції та її дидактичну мету; тип ігрового завдання (шифротекст, кросворд, впізнай деталь, пазл); інструкцію для модератора станції та критерії оцінювання.

4.Створіть макет або цифровий шаблон сторінки літературного героя в соцмережах. Заповніть її: аватар, біографія, 3-4 пости від імені героя з цитатами з тексту, коментарі інших персонажів.

Список рекомендованої літератури при підготовці до заняття:

Використання ігрових технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: навчально-методичний посібник / упоряд. В.В. Басик. Черкаси: КНЗ ЧОІПОПП ЧОР, 2025. 88 с.

Гевко І.В. Використання інтерактивних технологій в освіті. URL: https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/39ddf741-a384-4fa2-8a39-8a85ba483d35/content

Інновації як фактор модернізації та підвищення якості вищої освіти / Укл. Н. В. Артикуца, О. М. Клоченок, Т. О. Ліщук; НаУКМА. Київ: Стилос. 2006. 630 с.

Мельникова Руслана, Ангеловська Катерина Застосування елементів ігрової технології на уроках української мови та літератури. *Studia Methodologica*. 2024. № 57. С. 312 – 325. https://doi.org/10.32782/2307-1222.2024-57-32

Підберезних І., Амбарцумян А. Проблематика використання ігрових технологій на уроках. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2025. Випуск 218. С. 296 – 303. https://doi.org/10.36550/2415-7988-2025-1-218-296-303

П’ятакова Г.П., Заячківська Н.М. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі: навчально-методичний посібник для студентів та магістрантів вищої школи. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. 55 с.

Тендітна Надія, Лисенко Наталія Інтерактивні методи навчання української і зарубіжної літератури: дидактична гра «Хто загубив?» у роботі з фольклорними текстами та художніми творами у закладах ЗВО та ЗЗСО. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2026. № 2 (110). С. 215 – 222.

Практичне заняття 10

Технології організації та проведення лекцій з літературознавчих дисциплін у загальноосвітньому закладі.

Мета: ознайомити магістрантів з технологіями організації та проведення лекцій з літературознавчих дисциплін у ЗО, формувати вміння раціонально компонувати лекційний матеріал, вмотивовувати засвоєння змісту лекції, спонукати до науково-дослідної роботи.

Питання практичного заняття.

1.Типи шкільних лекцій, структура.

2.Методика підготовки й проведення шкільних лекцій. Специфіка шкільних лекцій з літературознавчих дисциплін.

3.Інтерактивні технології під час читання шкільної лекції (проблемна лекція-діалог, візуалізація та медіатехнології, керована лекція, використання інтерактивних опитувань).

4.Ораторська майстерність учителя літератури.

Завдання

1.Підготуйте розгорнутий конспект уроку-шкільної лекції з української літератури для учнів 9 класу: «Своєрідність сучасної української молодіжної прози: теми та жанри».

2.У чому полягає відмінність між шкільною лекцією і лекцією у закладі вищої освіти?

3. Кейс «Конфлікт інтерпретацій та провокаційне питання»

Ситуація: Під час проблемної лекції про характер та вчинки головного героя літературного твору учитель пропонує власну літературознавчу концепцію. Один із учнів перериває виклад словами: «У сучасному блозі / у Вікіпедії написано взагалі протилежне, і ця тема вже застаріла, це нікому не цікаво». Решта класу починає посміхатися і чекає реакції.

Запитання для розв’язання кейсу:

Якою має бути професійна реакція вчителя-лектора?

Як використати цю провокацію для перетворення монологу на продуктивну літературознавчу дискусію?

Які правила ведення діалогу під час лекції варто встановити заздалегідь?

Список рекомендованої літератури при підготовці до заняття:

Куцевол Ольга Методика викладання української літератури: (креативно-інноваційна стратегія): навчальний посібник. Київ: Освіта України, 2009. 457 с.

Пасічник Є.А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навчальний посібник для вузів. Київ: Ленвіт, 2000. 384 с.

Поліщук Л. Б. Практичний курс з методики навчання зарубіжної літератури: навчально-методичний посібник для студентів ЗВО / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, ф-т української філології. Умань: Візаві, 2021. 165 с.

Усатий А., Башманівський О., Яриновська К. Викладання літератури у середніх школах: сучасні виклики, платформи та застосування для навчання, методи та техніки. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки.* 2023. № 3 (114). С. 145 – 157. https://doi.org/10.35433/pedagogy.3(114).2023.145-157

Шуляр В. І. Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання: монографія. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. 348 с.

Практичне заняття 11-12

Інноваційні технології на уроках української літератури

Мета: поглибити та систематизувати знання здобувачів вищої освітипро сутність, класифікацію та специфіку застосування інноваційних технологій на уроках української літератури; опрацювати методику використання сучасних цифрових сервісів, методів візуалізації, гейміфікації та STEAM-підходів під

час аналізу художніх творів на уроках, розвивати методичне мислення, цифрову й медіаграмотність, навички проєктування інноваційних фрагментів уроку; формувати мотивацію до постійного професійного зростання.

Питання практичного заняття.

1.Сутність інновацій у літературній освіті. Які виклики сучасного інформаційного суспільства та особливості «цифрового покоління» (зумерів/альфа) зумовлюють потребу в інноваціях?

2.Класифікація сучасних освітніх технологій: інтерактивні та мультимедійні технології; технології розвитку критичного мислення, проєктне навчання (STEM/STEAM/STREAM-підходи на уроках літератури), ігрові технології (гейміфікація та квест-технолоії).

3.Медіаграмотність та візуалізація літературного матеріалу: буктрейлери, анімаційні ролики, інфографіка, ментальні карти, скрайбінг, хмари слів.

4.Цифрові сервіси та гейміфікація на уроці: інтерактивні вправи і тестові платформи, освітні квести і сторітелінг, метод «Фейк-сторінка».

5. Ефективність використання інновацій, переваги й ризики.

Завдання

1.Дайте характеристику і наведіть приклади використання на уроках літератури методичних прийомів: кола (діаграми) Вена, кроссенса, метода «РАФТа», сітки Елвермана, карти Пассаторе.

2.Розробіть інтерактивну вправу до одного з названих нижче творів, які вивчаються в школі.

3.Підготуйте короткий сценарій або концепцію буктрейлера чи літературного квесту за одним з названих нижче творів.

Твори для опрацювання:

Галина Пагутяк «Королівство», 7 клас

Діана Вінн Джонс «Мандрівний замок Хаула», 7 клас

Дмитро Павличко «Ти зрікся мови рідної», «Два кольори», «Я стужився, мила, за тобою», 9 клас

Олександр Ірванець Поезії з циклу «Уроки класики», 9 клас

Олександр Михед «Котик, півник, шафка», 9 клас

Джордж Гордон Байрон «Мазепа», 9 клас

Список рекомендованої літератури при підготовці до заняття:

Андрощук І. П. Активізація творчої художньо-технічної діяльності учнів засобами сучасних технологій. *Трудова підготовка в рідній школі*. 2017. № 2. С. 27-30.

Вітвицька С. Формування творчого мислення в учнів старших класів. *Українська мова та література*. 2001. № 4. С. 5–7.

Гевко І.В. Використання інтерактивних технологій в освіті. URL: https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/39ddf741-a384-4fa2-8a39-8a85ba483d35/content

Джерело педагогічних інновацій. Розвиток критичного мислення в умовах упровадження нових державних стандартів в освіті. Науково-методичний журнал. Випуск № 3(39). Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2022. 176 с.

Інновації як фактор модернізації та підвищення якості вищої освіти / Укл. Н. В. Артикуца, О. М. Клоченок, Т. О. Ліщук; НаУКМА. Київ: Стилос. 2006. 630 с.

Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: методичний посібник / автор-уклад. О. Пометун, Л. Пироженко. Київ: А.П.Н., 2002. 136 с.

Ісаєва О. О. Інтерактивні форми та види роботи при вивченні зарубіжної літератури в школі. *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України.* 2002. № 3. С. 53–55.

Кравченко Леся Інноваційні технології навчання зарубіжної літератури у старшій школі як рушії компетентнісного розвитку особистості: інтермедіальний підхід. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 71, том 2. 2024. С. 150 – 154.

Парасюк Ірина Застосування технології РАФТ для написання оригінальних текстів на уроках читання. *Наука. Освіта. Молодь*. Ч. 2. 2022. С. 87 – 89.

Практичне заняття 13-14

Методика вивчення детективів

Мета: сформувати в магістрантів методичну готовність до вивчення детективного жанру на уроках літератури в закладах загальної середньої освіти; навчити проєктувати інтерактивні й нестандартні уроки-розслідування; формувати професійну компетентність майбутнього вчителя, прагнення до використання психолого-педагогічного потенціалу жанру детективу для формування читацької компетентнтності учнів.

Питання практичного заняття

1.Детектив як жанр літератури та об’єкт шкільного вивчення: жанрові канони та ключові елементи детектива; специфіка сприйняття детективів учнями різних вікових груп; психолого-педагогічний потенціал жанру.

2.Аналітична робота з детективом: методика розкриття фабули й сюжету, складання «досьє персонажа» та «схеми злочину», прийоми прогнозування та висунення гіпотез.

3.Інтерактивні та інноваційні форми вивчення детективів: уроки-розслідування, інтерактивні карти злочину, інфографіки доказів, написання фанфіків, альтернативних фіналів, щоденника слідчого тощо.

4.Особливості опрацювання творів українських письменників з елементами детектива чи пригодницької інтриги (В.Рутківський, Л.Воронина, В.Нестайко).

Завдання

1.Розробіть фрагменти уроків з вивчення детективів у 7 класі (один з творів за списком), у яких використаєте складання асоціативної карти, ментальної схеми, технології критичного мислення (сенкан, діаманта, фішбоун, «шість капелюхів»).

2.Підготуйте «Речовий доказ» або «Досьє слідчого» до одного з творів зі списку.

3.Розробіть систему пошукових запитань для учнів до твору Катерини Штанко «Дракони, вперед!».

4. Складіть схему літературного квесту до твору Андрія Кокотюхи «Гімназист і Чорна рука».

Твори для вивчення:

Андрій Кокотюха «Гімназист і Чорна рука», 7 клас

Катерина Штанко «Дракони, вперед!», 7 клас

Едгар Алан По «Золотий жук», 7 клас

Агата Крісті «Вівторковий вечірній клуб», 7 клас

Артур Конан Дойл «Пістрява стрічка», 7 клас

Список рекомендованої літератури при підготовці до заняття:

Андрощук І. П. Активізація творчої художньо-технічної діяльності учнів засобами сучасних технологій. *Трудова підготовка в рідній школі*. 2017. № 2. С. 27-30.

Вітвицька С. Формування творчого мислення в учнів старших класів. *Українська мова та література*. 2001. № 4. С. 5–7.

Джерело педагогічних інновацій. Розвиток критичного мислення в умовах упровадження нових державних стандартів в освіті. Науково-методичний журнал. Випуск № 3 (39). Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2022. 176 с.

Інтерактивний прийом «Детектив»: практичні поради та предметні кейси. URL: https://znayshov.com/News/Details/interaktyvnyi_pryiom_detektyv_praktychni_porady_ta_predmetni_keisy

Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід : метод. посіб. / автор-уклад. О. Пометун, Л. Пироженко. Київ: А.П.Н., 2002. 136 с.

Ісаєва О. О. Інтерактивні форми та види роботи при вивченні зарубіжної літератури в школі. *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України.* 2002. № 3. С. 53–55.

Кравченко Леся. Інноваційні технології навчання зарубіжної літератури у старшій школі як рушії компетентнісного розвитку особистості: інтермедіальний підхід. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 71, том 2. 2024. С. 150 – 154.

Парасюк Ірина. Застосування технології РАФТ для написання оригінальних текстів на уроках читання. *Наука. Освіта. Молодь*. Ч.2. 2022. С. 87 – 89.

Тенденції і перспективи вивчення літератури у середній і вищій школах: матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції, 30 листопада 2023 року / за заг. ред. Н. Р. Грицак. Тернопіль: Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, 2023. 318 с.

Шулькова Катерина. Від витоків до сучасності: історіографія дитячого детективу. *Studia methodologica*. 2014. № 39. С. 156 – 162.

Практичне заняття 15-16

Теоретико-методологічні основи використання віртуальних екскурсій у викладанні української літератури

Мета: опанувати теоретичні засади, методику проєктування та особливості використання віртуальних екскурсій на уроках літератури, сформувати в магістрантів практичні навички їх критичного аналізу, конструювання та методично доцільного інтегрування в освітній процес.

Питання практичного заняття

1.Віртуальна екскурсія та її відмінність від мультимедійної презентації чи відеоуроку.

2.Дидактичні функції віртуальної екскурсії на уроках літератури.

3.Класифікація віртуальних екскурсій за змістовим наповненням, технологічним виконанням.

4.Критерії ефективності та методичні вимоги до створення віртуальних екскурсій.

5.Проблеми та ризики використання віртуальних екскурсій.

Завдання

1.Знайдіть в інтернеті віртуальні екскурсії, які використовуватимете під час уроків української літератури в 10-11 класах. Відповідь оформіть у такому вигляді: Автор, твір, назва віртуальної екскурсії, хто організатор, покликання.

2.Складіть паспорт-пам’ятку власної віртуальної екскурсії:

Тема уроку та клас.

Вид екскурсії (за змістом та технологією).

Маршрут (3-4 зупинки/локації, завдання/запитання для учнів на кожній зупинці.

Список рекомендованої літератури при підготовці до заняття:

Джерело педагогічних інновацій. Розвиток критичного мислення в умовах упровадження нових державних стандартів в освіті. Науково-методичний журнал. Випуск № 3 (39). Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2022. 176 с.

Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: метод. посіб. / автор-уклад. О. Пометун, Л. Пироженко. Київ: А.П.Н., 2002. 136 с.

Коваленко О.В. Використання віртуальних екскурсій як сучасних форм організації навчального процесу. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/9/part_1/22.pdf

Пшенична О. С. Цифрові та мультимедійні технології в профільній середній та фаховій передвищій освіті: навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти магістра спеціальності «Середня освіта» освітньо-професійних програм «Середня освіта (Історія)», «Середня освіта (Фізика)», «Середня освіта (Інформатика)», «Середня освіта (Природничі науки)». Запоріжжя: ЗНУ, 2023. 144 с.

Тенденції і перспективи вивчення літератури у середній і вищій школах: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 30 листопада 2023 року / за заг. ред. Н. Р. Грицак. Тернопіль: Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, 2023. 318 с.

Упровадження музейної педагогіки як інноваційної освітньої технології в навчанні та вихованні учнів на уроках української мови і літератури, зарубіжної літератури та в позаурочній роботі. URL: https://kristti.com.ua/uprovadzhennya-muzejnoyi-pedagogiky-yak-innovatsijnoyi-osvitnoyi-tehnologiyi-v-navchanni-ta-vyhovanni-uchniv-na-urokah-ukrayinskoyi-movy-i-literatury-zarubizhnoyi-literatury-ta-v-pozaurochnij-roboti

Чуча О.А. Віртуальні екскурсії на уроках української літератури як засіб розвитку загальнокультурної компетентності учнів. *Таврійський вісник освіти*. 2016. № 2 (54). С. 220 – 227.

Яценко Т.О. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у шкільному вивченні літератури: Частина I. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/713746/1/Використання%20інформаційно-комунікаційних%20технологій%20у%20шкільному%20вивченні%20літератури%20Частина%20I.pdf

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1.Напишіть есе на тему «Межі технологізації літературної освіти: де закінчується цифровий інструмент і починається аналіз тексту?».

У роботі зіставте концепції текстуального аналізу із сучасними цифровими підходами. Сформулюйте 3-4 критерії, за якими вчитель визначає методичну доцільність залучення цифрової технології на конкретному етапі опрацювання художнього твору.

2.Розробіть сценарій 10-хвилинного літературного підкасту на тему «Неканонічний погляд на класика».

У сценарії продумайте: звукову та візуальну партитуру (музичний фон, цитати), питання для дискусії.

3.Розробіть повний методичний пакет для проведення заняття за технологією «Обернений клас» з теми «Розстріляне Відродження: культурологічний та історичний контекст».

Пакет має включати:

Доурочний цифровий контент для самостійного опрацювання (відео, джерела, форми),

Завдання на первинне самостійне усвідомлення матеріалу,

План інтерактивної аудиторної роботи (дискусії, дебати, розв’язання проблемних кейсів).

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Форма контролю – **екзамен**.

За результатами занять, виконання здобувачами вищої освіти завдань екзамен виставляється за умови набрання здобувачем освіти від 60 до 100 балів.

Критерії оцінки рівня знань на практичних заняттях. На практичних заняттях кожен здобувач освіти з кожної теми виконує завдання прикладного характеру.

Рівень знань оцінюється: *«відмінно»* – здобувач освіти дає вичерпні, обґрунтовані, теоретично і практично правильні відповіді не менш ніж на 90% запитань, проводить узагальнення і висновки, акуратно оформляє завдання;

«добре» – коли здобувач освіти володіє знаннями матеріалу, але допускає незначні помилки (від 75% до 89%);

«задовільно» – коли здобувач освіти дає правильну відповідь не менше ніж на 60% питань, або на всі запитання дає недостатньо обґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає грубі помилки.

«незадовільно з можливістю повторного складання» – коли здобувач освіти дає правильну відповідь не менше ніж на 35% питань, або на всі запитання дає необґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає грубі помилки.

Підсумковим балом є арифметична сума балів, отриманих здобувачем вищої освіти за всі види робіт з освітнього компонента. Максимальна кількість балів становить 100 балів.

Виставлення семестрової оцінки за освітнім компонентом регламентується п. 3.8 Положення про організацію освітнього процесу в ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (https://luguniv.edu.ua/assets/2025/12/polozhennia-pro-orhanizatsiiu-osvitnoho-protsesu.pdf).

У разі, якщо здобувач вищої освіти вважає оцінку за екзамен або залік необ’єктивною, він може подати звернення про оскарження результатів

оцінювання відповідно до процедури: https://luguniv.edu.ua/assets/2025/12/2_12_prots_zabezp_yakist_osvita.pdf

Перескладання освітнього компонента відбувається за процедурою: https://luguniv.edu.ua/assets/2025/12/2_4_prots_zabezp_yakist_osvita.pdf

Під час опанування освітнього компонента здобувачі вищої освіти дотримуються принципів академічної доброчесності: https://luguniv.edu.ua/assets/2026/02/polozh_pro_akadem_dobrochesnist.pdf

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ

Андрощук І. П. Активізація творчої художньо-технічної діяльності учнів засобами сучасних технологій. *Трудова підготовка в рідній школі*. 2017. № 2. С. 27-30.

Бадер С. О., Починкова, М. М. Технологія формування критичного мислення особистості: теоретичний аспект. *Інноваційна педагогіка*. 2023. № 64 (1). С. 96-103. URL: https://innovpedagogy.od.ua/archives/2023/64/part_1/19.pdf

Базиль Л. О. Педагогічні умови розвитку літературознавчої компетентності майбутніх учителів-словесників. *Педагогічна майстерність як система професійно-мистецьких компетентностей: Матеріали звіт.-наук. конференції Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України за 2009 рік.* Київ: Планер, 2010. С. 62-65.

Білоус, Л. П. Активізація пізнавальної діяльності учнів на уроках української мови і літератури. *Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу*. 2022. Вип. 3 (41). С. 16-23.

Бойко І. І. (Ред). *Закономірності становлення професійної зрілості педагога: формування професійної компетентності: Навчально-методичний посібник*. Житомир: Полісся, 2018. 120 с.

Бойцун І. Є. Розвиток критичного мислення у майбутніх учителів української літератури. *Критичне мислення в академічному середовищі: від теорії до практики: збірник всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю, 06 червня 2026 р. Одеса*: Університет Ушинського, 2026. С. 21 – 24.

Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. 737 педагогічних прийомів із логістикою успішної реалізації і прикладами тем (за предметами освітніх галузей): енциклопедичний довідник. Київ: Фенікс, 2026. 608 с.

Буряк Олена, Бойко Вікторія. Прийоми вивчення біографії письменника на уроках української літератури в 10-11 класах. *Наукові записки Тернопільського національного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка.* 2026. № 1 *Наукові записки Тернопільського національного*

університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка. 2026. № 1. С. 15 – 24. https://doi.org/10.32782/2415-3605.26.1.2

Вербівський Д. С. *Інноваційні технології: теоретичний аспект: Навчально-методичний посібник.* Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2025. 221 с.

Вітвицька С. Формування творчого мислення в учнів старших класів. *Українська мова та література*. 2001. № 4. С. 5–7.

Використання ігрових технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: навчально-методичний посібник / упоряд. В.В. Басик. Черкаси: КНЗ ЧОІПОПП ЧОР, 2025. 88 с.

Використання методичного прийому «фішбоун» в умовах модернізації змісту освіти. URL: https://z-3.jimdofree.com/%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0/%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B9%D0%BE%D0%BC%D1%83-%D1%84%D1%96%D1%88%D0%B1%D0%BE%D1%83%D0%BD/

Гевко І.В. Використання інтерактивних технологій в освіті. URL: https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/39ddf741-a384-4fa2-8a39-8a85ba483d35/content

Давидова Вікторія Методи освітньої діяльності у процесі вивчення антиколоніального дискурсу на уроках української літератури. *Наукові записки Тернопільського національного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка.* 2026. № 1. С. 73 – 79. https://doi.org/10.32782/2415-3605.26.1.8

Джерело педагогічних інновацій. Розвиток критичного мислення в умовах упровадження нових державних стандартів в освіті. Науково-

методичний журнал. Випуск № 3(39). Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2022. 176 с.

Дудник Надія, Свйонтик Олександра. Використання QR-кодів у сучасних підручниках. *Проблеми сучасного підручника*. Випуск 28. 2022. С. 36 – 44. https://doi.org/10.32405/2411-1309-2022-28-36-44

Журавленко Оксана. Творче професійне самовираження вчителя-словесника в умовах особистісно зорієнтованого навчання (з досвіду роботи Ткачук Галини Іванівни). URL: https://dspace.vspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/dff91ff3-9b40-4352-b353-eb9718cbca94/content

Зарва Вікторія, Табакова Ганна, Александрова Ганна Гейміфікація та сторітелінг як засоби формування читацької компетентності на уроках зарубіжної літератури. *Наукові записки Тернопільського національного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка.* 2026. № 1. С. 106 – 114. https://doi.org/10.32782/2415-3605.26.1.12

Інноваційна діяльність вчителя: термінологічний словник / За заг.ред. О. І. Огієнко; Укладачі: О. І. Огієнко, Т. Г. Калюжна, Л. О. Мільто, Ю. Л. Радченко, Ю. С. Красильник, К. В. Котун. Київ, 2016. 120 с.

Інноваційні педагогічні технології: посібник [О. І. Огієнко, Т. Г. Калюжна, Ю. С. Красильник, Л. О. Мільто, Ю. Л. Радченко, К. В. Годлевська, Ю. М. Кобюк]; за ред.. О. І. Огієнко. Київ: ІПООД НАПН України, 2015. 317 с.

Інновації як фактор модернізації та підвищення якості вищої освіти / Укл. Н. В. Артикуца, О. М. Клоченок, Т. О. Ліщук; НаУКМА. Київ: Стилос. 2006. 630 с.

Інтерактивний прийом «Детектив»: практичні поради та предметні кейси. URL: https://znayshov.com/News/Details/interaktyvnyi_pryiom_detektyv_praktychni_porady_ta_predmetni_keisy

Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: методичний посібник / автор-уклад. О. Пометун, Л. Пироженко. Київ: А.П.Н., 2002. 136 с.

Ісаєва О. Концептуальні основи аналізу художнього тексту в школі (Про герменевтичну спрямованість цього аналізу). *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України.* 2004. № 6. С. 2-5.

Карпова Л. Г. Формування професійної компетентності вчителя загальноосвітньої школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Карпова Лариса Георгіївна; Харківський державний педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2003. 209 с.

Кластер як один із методів формування критичного мислення школярів на уроках зарубіжної літератури. URL: https://z-3.jimdofree.com/%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0/%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80-%D1%8F%D0%BA-%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BD-%D1%96%D0%B7-%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B2-%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BA%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BC%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D1%8F%D1%80%D1%96%D0%B2/

Климович Ю.Ю. Формування професійної компетентності майбутнього філолога засобами перевернутого навчання. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), галузі знань 01 Освіта/Педагогіка. Житомир, 2024. 305 с.

Коваленко О.В. Використання віртуальних екскурсій як сучасних форм організації навчального процесу. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/9/part_1/22.pdf

Коваль В. О. Підготовка майбутніх учителів української мови та літератури до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу в закладах вищої освіти: монографія / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань: Візаві, 2021. 449 с.

Кравченко Леся Інноваційні технології навчання зарубіжної літератури у старшій школі як рушії компетентнісного розвитку особистості: інтермедіальний підхід. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 71, том 2. 2024. С. 150 – 154.

Кубрак С.В. Педагогічні умови професійного саморозвитку майбутнього вчителя філологічного профілю засобами інформаційних технологій: автореф. дис. … канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика проф. освіти»; Житомирський державний ун- т імені Івана Франка. Житомир, 2012. 20 с.

Куцевол О. М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія). Київ: Освіта України, 2009. 464 с.

Мельникова Руслана, Ангеловська Катерина Застосування елементів ігрової технології на уроках української мови та літератури. *Studia Methodologica.* 2024. № 57. С. 312 – 325. https://doi.org/10.32782/2307-1222.2024-57-32

Мірошниченко Л. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: підручник. Київ: Вища школа, 2007. С. 114-136.

Могильна Ю. Підготовка майбутніх учителів до неформальної освіти школярів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 2 (106). С. 320-329. URL: https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/10/33.pdf

Парасюк Ірина Застосування технології РАФТ для написання оригінальних текстів на уроках читання. *Наука. Освіта. Молодь*. Ч. 2. 2022. С. 87 – 89.

Пасічник Є.А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навчальний посібник для вузів. Київ: Ленвіт, 2000. 384 с.

Підберезних І., Амбарцумян А. Проблематика використання ігрових технологій на уроках. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2025. Випуск 218. С. 296 – 303. https://doi.org/10.36550/2415-7988-2025-1-218-296-303

Плохотнюк Оксана Використання інноваційних технологій навчання на заняттях з української мови та літератури у закладах фахової передвищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 61, том 2. 2023. С. 306 – 313. https://doi.org/10.24919/2308-4863/61-2-51

Поліщук Л. Б. Практичний курс з методики навчання зарубіжної літератури: навчально-методичний посібник для студентів ЗВО / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, ф-т української філології. Умань: Візаві, 2021. 165 с.

Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти». Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 року № 1225. URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/646-ilovepdf_merged.pdf

П'ятакова Г.П., Заячківська Н.М. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі: навчально-методичний посібник для студентів та магістрантів вищої школи. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. 55 с.

Рамка цифрових компетентностей для освітян (DigComEduUA). Компетентності, дескриптори та рівні вправності. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2020. URL: https://fit.knu.ua/wp-content/uploads/2020/07/DigComp-framework-UA-for-educators.pdf

Радченко О. Я. Інноваційні технології як складова освітнього середовища сучасного закладу освіти. *Актуальні проблеми управління закладами освіти в контексті стратегії модернізації освітньої галузі: Колективна монографія.* Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. С. 70-83. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/17177/1/5_Radchenko.pdf

Рейс Т. Т., Максютова О. В. Інноваційні технології в освіті: впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес.

Міжнародний науковий журнал «ОСВІТА І НАУКА». 2024. № *1*(36). С. 160–171.

Розман І.І., Кравченко Л.С. Новітні технології викладання зарубіжної літератури: методичні вказівки до проведення практичних занять для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 014.021 Середня освіта (Англійська мова і зарубіжна література). Мукачево: МДУ, 2024. 40 с.

Семеног О. М. Методика викладання української літератури у вищих навчальних закладах. Глухів, 2005. 89 с.

Сиротенко Г. О. (Упоряд). *Інноваційна діяльність педагога: від теорії до успіху. Інформаційно-методичний збірник.* Полтава: ПОІППО, 2006. 124 с. URL: https://pano.pl.ua/file/book/innovacii%20Surotenko.pdf

Сисоєва С. О. *Інтерактивні технології навчання дорослих: Навчально-методичний посібник.* Київ: ВД «ЕКМО», 2011. 324 с.

Ситченко А. Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навч. посібник для студентів-філологів. Київ: Ленвіт, 2011. 291 с.

Ситченко А. Основи взаємодії наукових і навчальних методів літературного аналізу. *Дивослово.* 2007. № 5. С. 14-16.

Словник-довідник з професійної педагогіки / За ред. А. В. Семенової. Одеса: Пальміра, 2006. 221 с.

Ставицька А.В., Шевчук Б.В., Шевчук Л.Д. Цифрові інструменти у діяльності освітянина: навчально-методичний посібник. Переяслав, 2022. 190 с.

Тенденції і перспективи вивчення літератури у середній і вищій школах: матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції, 30 листопада 2023 року / за заг. ред. Н. Р. Грицак. Тернопіль: Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, 2023. 318 с.

Тендітна Надія, Лисенко Наталія Інтерактивні методи навчання української і зарубіжної літератури: дидактична гра «Хто загубив?» у роботі з фольклорними текстами та художніми творами у закладах ЗВО та ЗЗСО. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2026. № 2 (110). С. 215 – 222.

Токмань Г.Л. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник. Київ: Академія, 2012. 310 с.

Упровадження музейної педагогіки як інноваційної освітньої технології в навчанні та вихованні учнів на уроках української мови і літератури, зарубіжної літератури та в позаурочній роботі. URL: https://kristti.com.ua/uprovadzhennya-muzejnoyi-pedagogiky-yak-innovatsijnoyi-osvitnoyi-tehnologiyi-v-navchanni-ta-vyhovanni-uchniv-na-urokah-ukrayinskoyi-movy-i-literatury-zarubizhnoyi-literatury-ta-v-pozaurochnij-roboti

Усатий А., Башманівський О., Яриновська К. Викладання літератури у середніх школах: сучасні виклики, платформи та застосування для навчання, методи та техніки. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. 2023. № 3 (114). С. 145 – 157. https://doi.org/10.35433/pedagogy.3(114).2023.145-157

Фідкевич О.Л. До питання використання QR-кодів у підручниках «Зарубіжна література» для 5 класу закладів загальної середньої освіти (НУШ). URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731493/1/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A_%D0%A2%D0%95%D0%97_%D0%86%D0%A2%D0%9A%D0%9C-2_2022-105-108.pdf

Формування готовності майбутніх вчителів до інноваційної діяльності: теорія і практика / За ред. О. І. Огієнко; Авт.кол.: Огієнко О. І., Мільто Л. О., Калюжна Т. Г., Радченко Ю. Л., Котун К. В.). Київ: ІПООД НАПН України, 2016. 258 с.

Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах вищого навчального закладу. Науковий посібник / Під загальною редакцією професора С. І. Якименко. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2011. 464 с.

Харковський Є.М., Бойцун І.Є. Вплив неформальної освіти на розвиток мовно-комунікативної компетентності майбутніх учителів української та англійської мов. *Наукові інновації та передові технології.* 2024. № 8 (36). С. 1094 – 1105. https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-8(36)-1094-1105

Харковський Є.М. Моделі та технології неформальної освіти: навчальний посібник. Лубни: ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2026. 66 с.

Чуча О.А. Віртуальні екскурсії на уроках української літератури як засіб розвитку загальнокультурної компетентності учнів. *Таврійський вісник освіти*. 2016. № 2 (54). С. 220 – 227.

Шама І. П. Кейс-завдання як засіб оцінки сформованості професійних компетентностей майбутніх учителів. *Освіта та педагогічна наука*. 2022. № *3* (181). С. 39-54. URL: https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/9715

Шулькова Катерина. Від витоків до сучасності: історіографія дитячого детективу. *Studia methodologica*. 2014. № 39. С. 156 – 162.

Шуляр В. І. Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання: монографія. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. 348 с.

Шуляр В. І. Сучасний урок літератури: технологічні моделі: навчальний посібник. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. 136 с.

Ясінська Альона. Використання інтерактивних технологій на уроках української мови і літератури. *Інноваційна професійна освіта*. 2025. № 1 (22). С. 807-811. https://doi.org/10.32835/2786-619X.2025.1.22.807-811

Яценко Т.О. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у шкільному вивченні літератури: Частина І. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/713746/1/Використання%20інформаційно-комунікаційних%20технологій%20у%20шкільному%20вивченні%20літератури%20Частина%20I.pdf

Інформаційні ресурси:

Вектор. URL: https://vector.uied.gov.ua/uk/mpk/list/

ІППО – Платформа курсів та вебінарів. URL: https://ippo.com.ua/

Освіторія. URL: https://osvitoria.org/

Coursera: Курси з неформальної освіти та розвитку навичок. URL: https://www.coursera.org/

edX: Освітні програми для професійного розвитку. URL: https://www.edx.org/

TED Talks: Відео на тему освіти та навчання. URL: https://www.ted.com/topics/education

OECD: Освіта та навички. URL: https://www.oecd.org/education/

European Training Foundation (ETF): Ресурси з неформальної освіти. URL: https://www.etf.europa.eu/en

OpenLearn: Безкоштовні курси від The Open University. URL: https://www.open.edu/openlearn/

EU Erasmus+ Programme: Ресурси з неформальної освіти. URL: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/

Global Teacher Prize Ukraine. URL: https://globalteacherprize.org.ua/

Global Teacher Prize. URL: https://globalteacherprize.org/

Cambridge Dedicated Teacher Awards. URL: https://dedicatedteacher.cambridge.org/

PROMETHEUS URL: https://prometheus.org.ua/

https://www.slideshare.net/slideshow/ss-28575562/28575562

Навчально-методичне видання

І.Є.Бойцун

ТЕХНОЛОГІЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ

Навчальний посібник

© Бойцун І.Є., 2026
© ДЗ «Луганський
національний університет
імені Тараса Шевченка», 2026